Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 222 (9904) | 1975 чылдың сентябрь 21, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Ливия Араб Республиканың делегациязы-биле А. Н. Косыгинниң беседазы

Сентябрь 19-та Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыжыышкынының организациязының чөвүлелиниң XII сессиязынга киржири-биле Ливия Араб Республикадан Москвада келген делегацияның баштыңы, Араб социалистиг эвилелдиң делегей харылзааларының талазы-биле секретары Ахмед Шаххатини хүлээп алган.

А. Шаххати Ливияның премьер-министри А. Джеллудтуң байыр чедиришкиннерин А. Н. Косыгинге дамчыткан.

Беседа үезинде ССРЭ биле Ливияның аразында найыралчы харылзааларны болгаш хады ажылдажылганы быжыглаарының талазы-биле чамдык айтырыгларга доктааган. Ол ышкаш Чоокку Чөөн чүкке сөөлгү үеде болгулаан болуушкуннар-биле холбаштыр ол районда байдал дугайында санал-онал солчуушкуну болган. Ук айтырыгны тайбың ёзу-биле чогумчалыг таарыштырары Чоокку Чөөн чүктүң бүгү улустарының, ооң иштинде Палестинаның улузунуң эргеажыктарын болгаш дүрүм ёзугаар эргелерин барымдаалавайн шиитпирлеп болбас дээрзи демдеглеттингенболгаш ол сорулганы чедип алырынга идиг бээринге быжыг шиитпирлиг чорук илергейлеттинген. (СЭТА).

Н. В. Подгорный Х. Х. Аббас-биле ужурашкан

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный сентябрь 19-та Кремльге Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының чөвүлелиниң XII сессиязының ажылы-биле холбаштыр Москвага келген, Судан Демократтыг Республиканың президентизиниң тускай төлээлекчизи Д. Нимейри Халед Хасан Аббасты хүлээп алган.

Н. В. Подгорныйның болгаш Х. Х. Аббастың аразынга совет-судан харылзааларга, а ол ышкаш делегейниң чамдык чугула айтырыгларының талазы-биле айтырыгларга хамаарыштыр найыралдыг беседа болган.

Н. В. Подгорныйның М. Д. Баджбудж-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный сентябрь 19-та Кремльге Араб социалистиг чаартылга партиязының регионалдыг (Сирияның) удуртулгазының чиңгине секретарының оралакчызы, Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының чөвүлелиниң XII сессиязының ажылынга киржири-биле Москвага чедип келген М. Д. Баджбуджту хүлээп алган.

М. Д. Баджбудж Н. В. Подгорныйга Сирия Араб Республиканың Президентизи Х. Асадтың найыралдыг эас байырын дамчыткан.

Эвилелдиң найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың аразында хады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларының болгаш Чоокку Чөөн чүкте байдалдың талазы-биле санал-онал солушкан. (СЭТА).

КАА-ХЕМ РАЙОНДА КҮСКҮ АЖЫЛДАР

«Шынның» үнүүшкүнүнге редакциязы

СӨӨЛГҮ ДИЛИНДЕКТЕР

Ам каш-ла хонуктан бистиң колхозтуң комбайнерлери сөөлгү дилиндектерни кестирип, доозукчу чылдың дүжүдүнүң ажаалдазын доозар. Ажаап алыышкынның шынарынче кол кичээнгейни углап, шөлге чаңгыс-даа мажак арттырбас дээш олар дүн, хүн дивейн соруктуг ажылдап турар.

Бо хүннерде колхозтуң комбайнерлери Улуг-Ажыкта тарааны кестирип турарлар. Ында 1000 гектар кызыл-тасты болгаш суланы ажаап алыры арткан. Колхоз нийтизи-биле 5000 гектарның тараазын ажаап ап, 3170 тоннаны бастырган. Күрүнеге 300 тоннаны дужааган. Колхозтуң өстүрген тараазының 83,5 хуузу ажаап алдынган. Бир гектардан алган дүжүт 6,3 центнер болуп турар. Келир чылдың дүжүдүнге 830 тонна үрезинни уруп алган бис.

Доозукчу чылда дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, эки шынарлыг чорудар дээш районнуң ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарышка киржип, бистиң колхозтуң тараажылары багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Ажаап алыышкынны организастыг чорутканы дээш сөөлгү он хонуктуң түңнелдерин ёзугаар СЭКП Каа-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун бистиң колхозка тывысты. Ону салбас дээш колхозтуң тараажылары улам соруктуг кириишкиннинг ажылдап турар.

Ажыл-агыйда социалистиг чарыштың сөөлгү беш хонуунуң түңнелдерин ёзугаар комбайнер Н. Морозов 250 тонна тарааны бастырып, бирги черни ээлээн. Тыва АССР-ниң алдарлыг комбайнери Д. Даваа 248 тоннаны бастыргаш, ийиги черде кирген. С. Оюн, В. Барбалдай олар 215—220 тоннаны бастырып, үшкү черни үлешкеннер.

Ажаап алыышкынны, саваңны бөлүп, пресстээрин, күскү чер аңдарылгазын комплекстиг чорударын уламчылавышаан бис. Хүнде 15—16 комбайн ажылдап турар.

Кызылдың № 2 АТБ-зиниң чолаачылары, студентилер биске идепкейлиг дузалажып келдилер.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы механизаторларның ажылдап, дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургускан. Ажыл планын, маршрудун, ажыл нормазын, социалистиг чарыштың негелделерин механизатор бүрүзү эки билир.

Ф. БОРТНИКОВ,
«Тиилелге» колхозтуң кол агрономy.

ДҮРГЕН, ОРГАНИЗАСТЫГ, ШЫНАРЛЫГ ДООЗАР

Республиканың бүгү булуңнарында ышкаш, бистиң районнуң кодээ ажыл-агыйында улуг иш хайныгып турар. Нийтиниң малынга чем-суурну белеткээри, тараа ажаалдазы изиг-түлүк. Ногаа, картофель ажаалдазын база чорудa берген. Дүжүдүн ажаап алкан черлерниң андартынган дилиндектери ховуларда улам калбарган. Бо бүгү ажылды организастыг, агротехниктиг хуусаада доозарынга шалыпкын, организастыг чорук кол рольдуг.

Агаар-бойдустуң бо чылгы таарымча чок байдалындан дүжүт бисте база хирелиг болган. Бо чорук күскү хову ажылдарын чорударының стратегиязын болгаш тактиказын бир янзы көөрүн негээн. Ажылды таарыштыр тургузуп, бар арга-курлавырларны мобилизастап шылаан ажыл-агыйларда күскү ажылдар чедиишкиннинг чоруп турар.

Чижээ, Ильинка кодээ Советтиң девискээринде «Тиилелге» колхоз доозукчу чылдың дүжүдүнүң ажаалдазын доозар чыгаан. Ажыл-агый сөөлгү он хонуктуң түңнели-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын алган. Олар ону канчап чедип алганыл? Хамыктың мурнунда тараажыларның, механизаторларның күш-ажылын эки организастап, күскү хову ажылын шынарлыг, бедик темпилиг чорутканында. Ында тус-тус бригада, механизатор бүрүзү социалистиг хүлээлгелиг. Чарышты беш хонуктап түңнээр. Хову ажылдарын тодаргай планнап алганы ону комплекстиг, шынарлыг чорудар арганы берген.

Ол-ла кодээ Советтиң девискээринде «Бүрен» совхоз, Сарыг-Сеп кодээ Советтиң девискээринде «Коммунизмче орук» колхоз, «Ленинчи орук» совхоз ажаап алыышкынны база организастыг, шалыпкын темпи-биле чорудуп келген. Бо ажыл-агыйларда хөй-хөй механизаторлар дүжүт ажаалдазынга төлептиг үлүүн киирип, мактаалдыг ажылдап турарлар. Бодунуң ажылынга кызымаккай, ак сеткилдиг болуп, арга-мергежилин долузу-биле ажыглап, күш-ажылдың сагылга-чурумун шыңгыы сагып турар тараажылар бисте алдар-хүндүткелдиг. Оларның шуурургу күш-ажылының ачызында бистиң районнуң ажыл-ишчилери ам 1000 тонна ажыг тарааны күрүнеге дужааган. 21 муң ажыг га черниң тараазын кестирген, 20085 ганың тараазын бастырган. Күрүнеге тараа дужаалдазы уламчылап турар.

Районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада доозар, картофель, ногаа белеткелиниң планнарын күүседир, мал чеминиң курлавырын немей тургузар, нийтиниң малының кыштаглаашкынынга белеткенир болгаш ону организастыг эрттирер дээш күженишкиннинг ажыл-иш хайныккан.

Ынчалзажок бисте чедир кылдынмаан чүүлдер база бар. «Бурунгаар», «Совет Тыва», «Кызыл тук» совхозтарда, «Октябрь 30 чылы» колхозта ажаап алыышкынның темпизи ам-даа оожум. Ол четпестерни чайладырының хемчеглерин район болгаш кодээ Советтер, партия организациялары ап чорудуп турар. Ажаап алыышкынны чедиишкиннинг чорударын хандырарынче угланган шиитпирни райкүүском ийи удаа хүлээп алгаш, ооң күүселдезинге контрольду күштелдирген. Райкүүскомнуң үнүүшкүнүг хуралын «Совет Тыва», «Бурунгаар» совхозтарга эрттиргени ында хову ажылдарын дүргедедирин хандырган. Ол хуралга ук совхозтарда ажаап алыышкынның чоруп турарын чугаалашкаш, улуг четпестерни илередип, ону чайладырының хемчеглерин алган. Ылангыя «Совет Тыва» совхозта бир комбайнга онаажтыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү кудуу, ээлчегде 3—4-ле гектар болган. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар механизаторларга турган. Ону хуралга шыңгыы чугаалашкан соонда байдал экижээн.

Бо чижектиг фактылар «Бурунгаар» совхозка, «Октябрь 30 чылы» колхозка база турганын шыңгыы сайгарган. Чугула кампания үезинде бисте бир четпес чүве болза ажыл-агыйларда техниканың үрелир чоруу болур. А артык кезектер чедишпейн турар.

Бо четпестерни чайлаткаш, доозукчу чылдың дүжүдүнүң ажаап алыышкынын октябрь 1-ге чедир доозарынче районнуң ажыл-ишчилериниң күжениишкиннин мөөңнеп турар.

Келир кыштаглаашкын бистиң мергежилдиистиң шыңгыы шылгалдазы болур. Кол сорулга— малдың баш саның бүрүнү-биле камгалап алыры, мал ажылының продуктуларын сайгарарының планнарын чедиишкиннинг күүседири. Районнуң партия, совет органнары кыштаглаашкынга белеткелди чугаалажып тура, фермаларны, бригадаларны мал чеми-биле долу хандырарының курлавырларын тыварын шиитпирлээн. Район 16 муң тонна сиген белеткээр планының 60 ажыг хуузун күүсеткен. Сөөлгү он хонукта «Коммунизмче орук» колхоз сиген белеткелиниң темпизин дүргедедип, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. А «Ленинчи орук», «Бүрен» совхозтар сиген планын элээн дөгүле берген. Нийтизи-биле 20 муң ажыг тонна силос салдынган. Силос культураларының дүжүдү хирелиг болганындан район силоска херегелелиниң чүгле 20 ажыг хуузун хандыртынар аргалыг. Мындыг берге байдал турбуже, бисте чамдык ажыл-агыйлар бо ажылды саададып, шүшпең байдалдыг чорудуп турар.

Ол ышкаш мал чеминиң балансызының элээн хөй кезиин саваң ээлээр. Ынчангаш саванны болгаш өске-даа чемнерни малга хээндектеп, ылбырадып бээри чугула айтырыг. «Бүрен» совхозтуң болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйларның фермаларынга кормоцехтер ажылдаар.

Амгы үеде бүгү чурт СЭКП-ниң XXV съездизинче уткуштур бар чыдар болгай. Беш чылдың доозукчу чылының планныг онаалдаларын чедиишкиннинг күүседири чугула сорулгавыс болур.

К. ОЧУР-ООЛ,
Каа-Хем райкүүскомунуң даргазы.

ЧУРУКТА: «Коммунизмче орук» колхозта, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизаторлары, комбайнерлер И. Т. Михальченко (солагай талазында) биле Ф. Т. Долганов. Олар кайызы-даа 400 ажыг тонна тарааны ажааган.

Кызыл тукту салбас дээш

Нийтиниң малын хүр кыштаглаашкын-биле хандырар төлээде малдың чем-суурун четчири-биле тургузары кол сорулга. Бистиң «Коммунизмче орук» колхозта мал чеми белеткээр механизастаттынган бригада ону шиитпирлээр дээш онза күжениишкиннинг ажылдаан.

Июль айдан эгелеп Биче-Ажык, Саргал ол ынчаар шөлдерниң сигенин белеткеп доосказ, бо хүннерде Кара-Суг деп черде үргүлчүлеп турар. Бригадага 10 «Беларусь» тракторну, сараат салыр, саван прессээр техниканы болгаш өске-даа херекселдерни быжыглаан. Бригада кежигүннери он беш кижи. Оларның хөй кезии бо ажылга чүткүлдүг, эң-не кызымаккай ажылдап келгеннер. Ылангыя Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору О. Хемерек, А. Чернышев, Б. Долганов, М. Чылбакай болгаш өске-даа эштер хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип, идепкейлиг ажылдап турар.

Төп фермада силос салыры доозулган. Колхоз нийтизи-биле 16 муң центнер сиген белеткээр планын чоокку хүннерге чедир 80 ажыг хуу күүсеткен. Сөөлгү үеде малга чем белеткелиниң темпизин дүргедедип, ажылды эки организастааны дээш бистиң колхозка СЭКП Каа-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тывысты. Аңаа тураскааткан хуралга чыылгаш, бистиң бригаданың кежигүннери ам-даа 3000 ажыг гектар черниң сигенин кезер сорулгазын бүрүн күүседир дээш бар арга-курлавырларны ажыглаарын шиитпирлээннер. Мал чеминиң белеткелин улам дүргедедири, үеңи камнаары, техниканы чөп ажыглаары, бүгү курлавырларны мобилизастаары эргежок чугула.

К. КНЕХТ.
бригадирның дузаланчызы.

ХОЖУДАП ТУРАР АЖЫЛДАР

САВАҢ БӨЛЕРИ ШҮШПЕҢ

«Бүрен» совхозтуң № 1 хову турлаа Улуг-Ажыкта көрүштүг кылдыр дериттинген. Амданныг аъш-чемниг столовая-даа, арыг-силиг чурттаар бажың-балгатдаа баш удур белеткеттинген. Ажаалдаже август 24-те кирген. 2730 га шөлдүң тараазы кестинген. 400 тонна эки шынарлыг кызыл-тасты күрүнеге саткан.

Ынчалза-даа комбайннар туруушкуннуг ажылдап, үрелиишкинге бо-ла таваржыр чоруктар бар. А артык кезектер чедишпес. Күчүлүг улуг «К-701» тракторлар бригада төвүнде ажыл чок тургулаар. Ынчангаш аңгыс аңдарылгазы ам-даа шуудаваан.

— Саванны бөлүп күш четпейн турарывыстан тракторлар ажыглаттынмайн тур—деп, № 1 бригаданың учетчиги П. Ф. Яковлев тайылбырлады.

Шөлдерни эргип көөрүвүске, сөөлгү хүннерде кескен тарааның хоорзуннарында комбайннарның арттырып каан саваңы дүжүрген олчаан тургулап калган. Саваң бөлеринге быжыглаан 5 «Беларусь» долу күжү-биле ажылдавас. Ажыл шагы барымдаалавайн, аясказаң хүннерни ажыглавайн турарын аңаа турган бөлүк тараажылар сагыжы аарып чугаалады.

Саванны бөлгеш, пресстеп турар трактористер боттарының тергелерин долдуруп алгаш, орук-дөжектиг белен бригада төвү бар турбуже, совхоз төвүнче чанып, аалдарындан кээп ажылдап турар. Турлаг биле суур төвүнүң аразы 23 км. Бо хире ырак черге хүннүң-не аргыжып ажылдаарга кывар-чаар материалдары, ажыл шагын камнаарынга-даа, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге-даа шаптыктыг.

Ооң ужурунда олар чаңгыс баалык ажыр ажылдап турар чанында кожалары тиилелгежилерден саваң бөлериниң талазы-биле хожудап, аңгыс аңдарылгазын саададып турар. Бо бригаданың чоогунда Бурганныг деп черде кестинген тарааның саваңынга шуут хол дегбээн.

Ажыл-херектиң шак мындыг организас чок болуп турары агроном М. И. Озданоевти, № 1 бригаданың бригадиры В. Е. Лямзинни чүге дүвүретпейн турарыл?

«ҮРЕЛИИЧЕЛ» КОМБАЙННАР

«Ленинчи орук» совхозтуң кукуруза шөлү суур адаанда чаптыла берген чыдыр. Дүъште он ийи шак чартыкта ында турар бөлүк комбайннар чанынга чеде бердивис.

— Ажаалда шуудавастаан. Арай кудуруктап тур бис— деп, комбайнер А. Фитяев чугаалады.

— Мында чеже комбайн кестирип турарыл?

— Алды. Ынчалза-даа оларның үрелири хөй. Бөгүн безин дөрт комбайн-биле кестирип кирдивис. А үрелиишкинниң уржуундан үжү аңаа туруп алды. Чүгле П. Изосимовтуң башкарган комбайны саат чокка кестирип турары бо-дур. Бир комбайнның бизи сыпа берди. Ону дуңзаалап турарывыс бо. А өске бирээзиниң полотнозу үстү берген, а үшкүзүнүң дыңзадыышкын ролиги үрелген.

Хөй улус аргыжар хайымныг ол орук чанында кукуруза ажаап алыр база бир комбайн кестүп тур. Ооң башкарыкчызы Ф. Вилисов дээрзи шалың алган хүнүнде-ле эзирип алгаш, комбайнның үрээш, ол хевээр каапкан болду.

Комбайннар мынчаар туруп бээрге, силос сөөртүр автомашиналарлыг чолаачылар-даа хөй үе-шакты халас эрттирер, суурда силос оңгарында ажыл база соксаар болгай.

Совхоз төвүнде силос оңгарында 1520 тонна ногаан массаны төккеш, силостап белеткээн. А оңгар ам-даа орту кирбээн.

Силос сөөртүп турар өөрүнүң өмүнээзинден Кызылдың № 2 АТБ-зиниң чолаачызы В. Засс мынча диди:

— Кукуруза сөөртүрүнге мында 9 машинаны быжыглаан. Хөй кезии аңаа тургулаар апарды. Бөгүн дүшке чедир чаңгыс-ла рейс кылдым. Совхозтуң дирекция чери бисти ажыл-биле четпес хандырып, хөй үе-шакты халас эрттиртип турар, атгыг чүве-дир. Манаа август 20-де келген бис. Ынчалза-даа хүнде эки-лелизе 2—3 комбайн ажылдап турар болганда, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң дугайында кандыг чугаа турар боор.

Шынап-ла бо шөлде кукуруза кезилдезиниң темпизин бедидери, техниканы чөп ажыглаарынче кичээнгейни салыры, оларның үрелгеш аңаа туруп бээр чоруун болдурбазының хемчеглерин дарый алыры негеттинип турар.

В. МААДЫР,
Д. САЛЧАК,
«Шынның» корреспондентилери.

Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлелинде

Кышка белеткелди күштелдирер

Республиканың чуртталга-коммунал бүдүрүлгелериниң кышкы үеде ажылдаарынга белеткелдериниң дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң сентябрь 17-де болган хуралынга чугаалажып көрген.

Республиканың чуртталга-коммунал ажыл-агыйлары кышкы үеде ажылдаарынга белеткел талазы-биле чамдык ажылдарны кылганын хурал демдеглээн. Чунар-бажыннарның, хеп чуур черлерниң, гостиницаларның хөй нуруузу капитал болгаш агар септелгелерин чорутkan. Электри станцияларының септелгелери дооступ турар.

Ынчалзажок чуртталга-коммунал черлериниң кышка белеткелинде шыңгыы четпестер бар дээрзин Министрлер Чөвүлелиниң хуралы демдеглээн. 1975 чылдың сентябрь 1-де байдал-биле алырга, чер-чер Советтериниң чуртталга фондуларының капитал септелгези чүгле 59,5 хуу күүсеттинген, бо ажыл ылангыя Кызылда, Шагаан-Арыгда, Бай-Хаакта болгаш өске-даа чамдык районнар төптеринде багай чоруп турар. Чамдык хоорküүскомнар, райкүүскомнар чуртталга бажыңнарының сайгарыштырар фондузун тургуспаан.

Дыка хөй бажыңнарның ажиктерин, подвалдарын чылыглаар, оларга чырыткы тургузар ажылдар доозулбаан. Салгыннадылга черлерин, хоолайларны хынап көөрү, септээри хожудап турар. Одалганың, канализацияның болгаш суг дамчыдылгазының хоолайларында суг дамдылаар, агар черлерни оожум эдип турар. Чамдык коммунал бүдүрүлгелер, ылангыя Кызылдың, Мугур-Аксының, Хандагайтының, Самагалдайның чунар-бажын-хеп чуур комбинаттары одалга сезонунда херегләэр одаар чүүлүнүң чүгле 20—30 хуузун белеткеп алган. Одалга черлери кочегарлар-биле четче хандыртынмаан.

«Тыва септелге-тудуг» трест Кызылдың 12-ги, 19-ку кварталдарында, школа-интернатта чылыг четкизиниң тудуунда ажылдарны, Найырал кудумчузунда котельная тудуун дооспаан. Котельнаяларны чылыг четкизинге кожар кылдыр эдерлерин шыдажыр аргажок оожум темп-биле чорудуп турар. Туран хоорайның чылыг дамчыдылгазын кышка белеткеп турарында улуг четпестер бар. Районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүскомнары, чуртталга-коммунал бүдүрүлгелери чуртталга фондуларын кышка белеткээринге, хөй-нийтини, бажыңнар чурттакчыларын көнчүт кошкак киириштирип турар.

Үстүнде демдеглээн четпестерниң чылдагааны болза Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң, хоорküүскомнарның болгаш райкүүскомнарының талазындан септелге, тудуг организацияларының болгаш чуртталга-коммунал бүдүрүлгелериниң ажылын сула удуртуп, кошкак контрольдап келгениниң уржуу болуп турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алгаш, чуртталга-коммунал ажыл-агый черлериниң кышка белеткелиниң байдалын он хонук хуусаа иштинде сайгарып көргеш, ону дүргедедир талазы-биле немелде хемчеглерни алырын Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунга, хоорküүскомнарга болгаш райкүүскомнарга дааскан. Бүгү коммунал бүдүрүлгелеринге чылда одаар чүүлдүң 50 хуузун эвээш эвезин ноябрь 1-ге чедир белеткеп алырын, коммунал бүдүрүлгелериниң котельнаяларын кочегарлар-биле четчелээрин, чер-чер Советтериниң чуртталга фондуларының капитал септелгезин болгаш Кызылдың чылыг четкизиниң болгаш пунктуларының тудуун октябрь 1-ге чедир доосkан турарын ол доктаалда айтып турар.

КАА-ХЕМДЕ

«Бүрен» совхозтуң хойжуларының бо хүннерде бүгү күжениишкиннери кышка белеткелди дарый доозарынче угланган. Кыштаглар септелгезинде бир звено ажылдап турар. Ооң кежигүннери үүрмек септелгени чорудуп, малчыннарның чурттаар бажыңнарын удур малгаштап, чугайлап, чылыглап турар. Кажаалларның ойбак-дыдык черлерин сыскыры доозулган. Пресстээн саваңны кыштаг бүрүзүнче сөөртүп эгелээн.

М. ДАМБА,
хойжу.

Узбек ССР-ниң улуг чедиишкини

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, экономиктиг тургузуушкунуң айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын удуртулга болдургаш, калбаа-биле нептерээн социалистиг чарыштың үндезининге Узбек ССР-ниң ажылчы чоннары үлетпүр продукциязының нийти хемчээлиниң өзүлдезиниң талазы-биле тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде, сентябрь 10-да, күүсеткен.

1975 чылда үлетпүр бүдүрүлгези 1970 чылга деңнээрге СЭКП-ниң XXIV съездизиниң директиваларында 46—49 хуу кылдыр көрдүнгенинге удур 53 хуу өзер.

Газты болгаш хөмүр-дашты тыварының, электроэнергияны, хөвең-волокнону, кат-чимис, ногаа консерваларын бүдүрүп үндүрер болгаш продукцияның өске-даа чугула хевирлериниң талазы-биле беш чылдың сөөлгү чылынга доктааттынган деңнелди чедип алган. Онаалдалардан ажыр 3 миллиард кубометр ажыг газты, 100 муң тонна хире хөвеңни, 1,7 миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүрүп үндүрер.

Беш чылды 200 ажыг бүдүрүлге черлери болгаш бүдүрүлге каттыжыышкыннары, оларның аразында ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг Ташкентиниң трактор заводу хуусаа бетинде доосkан болгаш бүдүрүлгениң 100 муң мурнакчылары база чаартыкчылары боттарының хуудa беш чылдарын күүсеткеш, оңгу беш чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Электроэнергетика, машина тудуушкуну, химия, чоннуң херегле барааннарын бүдүрер адырлар бедик темпилер-биле хөгжүп турар. Беш чыл иштинде электроэнергетика болгаш машина тудуунуң бүдүрүлгезиниң хемчээли 1,8 катап, химия болгаш нефтехимия—1,9 катап өзер. Тоску беш чылдың иштинде 100 ажыг бүдүрүлге черлерин ажыглаалга киирген.

Үлетпүрнү чаартырының болгаш эде чепсеглээриниң талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырган. 3 муң ажыг автоматтыг база механизастаттынган шугумнарны болгаш тургузукчуларны ажыглаалга киирген, 500 ажыг комплекстиг механизастаттынган цехтерни болгаш участоктарны тургускан. Үлетпүр кылымалдарының 400 ажыг хевирлеринге күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Чиг-эттин, материалдарны болгаш электроэнергияны камнап алыр талазы-биле элээн улуг ажылдарны чорутkan.

Ооң-биле кады үлетпүрде ажыглаттынмаан курлавырлар ам-даа бар.

Республикада СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган чарыш калбаа-биле нептерээн. Бүдүрүлге коллективтери бүдүрүлгениң курлавырларын долузу-биле ажыглаар, продукцияның шынарын экижидер болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

ССРЭ-ниң ТСЭ-зи.

Бөгүн—Арга-арыг ажылдакчыларының байырлалдыг хүнү

Ондар Чылбар—Чадааналың ыяш ажыл-агыйының Сүт-Хөл участогунда үнүштер өстүрер бригадазын 5 чыл улаштыр удуртуп келген. Ында ажылдап турар 15 кижиниң ажылын ол билдилиг удуртуп, коллективтиң мурнакчыларының одуруунда кирген. «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи Ондар Чылбарның уруглары Нина биле Саара база ооң бригадазында кызымак ажылдап турар. Мурнакчы ажылдыг ол бригаданың кежигүннери чоокта чаа Шушенское суурже экскурсиялап чорааш келген.

ЧУРУКТА: Ондар Чылбар.
М. КАЛЧАННЫҢ фотозу.

Чербиниң арга-арыг ажыл-агыйында дуржулгалыг ажылчыннар эвээш эвес. Оларның дугайында чылыг сөстерни аңаа чорааш дыңнаан бис. Беш чылдың планныг даалгаларын чедиишкинниг күүсединге ында ажылчыннар Самбуу Севилбаа, Саара Саая, Күнчүмей Үртээлей болгаш өске-даа ажыл-ишчилер шалыпчы үлүүн киирип турарлар.

ЧУРУКТА: ол мурнакчыларның бирээзи Елена Спирина дүжүт ажаалдазында.

Чүгле факт

Бистиң ногаан арга-арыывыс чурттуң девискээриниң үштүң бир кезээнден хөй черни ээлээн болгаш делегейде ыяш курлавырларының дөрттүң бир кезээ болур. Дооступ турар беш чылда ол бодунуң улуг делгемнеринге чаа арыгларны—12 миллион гектарларда чашкан, олурткан, а ол ышкаш бойдустуң чайгаар катап чаартылгазынга салдар чедиргениниң түңнелинде тургускан арыгларын кадып алыр. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында айыттынган деңнел чедип алдынган. Чүгле ам безин чаа тараан болгаш олурткан ыяштар 1,2 миллион ажыг гектар черни каастапкан.

(СЭТА).

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТУҢ «АРГА-АРЫГ ЦЕГИ»

Арга-арыг — бистиң чуртувустуң эң улуг байлактарының бирээзи. ССРЭ-де арга-арыг ээлээн шөл 670 миллион гектар ажыг. Делегейниң ыяш курлавырларының үштүң бириндеп хөйү мында мөөңнеттинген. Ол байлакты камгалаарын, катап тургузарын болгаш ону билдилиг ажыглаарын арга-арыгның ажыл-ишчилериниң үш миллион кижилиг отрядынга даасkан.

Арга-арыг индустриязының канчаар хөгжүп турарының дугайын СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээниң ёзугаар **ССРЭ-ниң ыяш болгаш ыяшты сайзырады ажылдап кылыр үлетпүрүнүң министри Н. В. Тимофеев** чугаалап берген.

— Чуртта чыл бүрү 380 миллион кубометр тудуг ыяжын белеткеп турар. «Ногаан океан» ажыл-иштиң база эң чугула адыры болуп турарын ыяш белеткээр бүдүрүлгелерниң ажыл-ишчилери кайгамчык эки билир. Арга-арыгны камгалаар дугайында оларның сагыш салыышкыны ыяшты чүгле кезиишкинден камгалаар дээр бодалдан эвес, харын ыяшты эрте азы орайдаа бол дөмей-ле кезер апаар, ынчанмас болза, ол ыяш ажык чокка анаа-ла өлүп калыр деп бодалдан база илергейлеттинип турар.

Адырның ам шиитпирлеп турар эң чугула сорулгаларының бирээзи—ыяшты комплекстиг ажыглаары болур. Тудуг ыяжын сөөртүп алыры тоску беш чыл планының чылдарында шоолуг эвес—чүгле 1,5 хуу көвүдээр, толаргайлаарга немей өзүлде чүгле үш миллион хире кубометр болур. Ынчаарга тудуг ыяжының курлавырлары ол-ла үеде барык 19 миллион кубометр немей өскен.

Ол чорук хамыктың мурнунда чиг-этти комплекстиг сайзырады ажылдап кылырының күсели-биле чедип алдынган. Тудуг ыяжын болгаш дилиг материалдарын дээштиг солуп турар продукцияны бүдүрери тоску беш чыл планының чылдарында дыка көвүдээн. Чижээ, ыяш чонгузундан плиталар бүдүрери—2,2 катап, ыяш-волокно плиталары —2,1 катап, технологтуг чээргеннер —2,4 катап немей өскен. Долу үнелиг тудуг ыяжының ол ажыктыг солукчуларын белеткээринге мырыңай чоокка чедир-ле октаптар чиг-эт кылдыр сапаттынып турган артынчылар барып турар. Ындыг солукчуларны бүдүрери 1975 чылда тудуг ыяжынга чижеглеп санаарга 40 ажыг миллион кубометр, а ниитизи-биле тоску беш чыл планының чылдарында 160 ажыг миллион кубометр болур.

Оон ачызында чүгле 1975 чылда безин 300 муң гектарга арга-арыгны камгалап алыр болгаш дыка хөй капитал салыышкыннар, материалдыг болгаш күш-ажыл курлавырлары камнап алдынар.

Ыяш болгаш ыяшты сайзырады ажылдап кылыр үлетпүрнүң хөгжүлдези адырның техниктиг дүрген чаарты чепсегленишкини чокта болдунар арга чок. Хол-биле кылыр ажылдарны бүрүн чайладыр болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка өстүрерин хандырар ындыг механизмнерни сөөлгү чылдарда ажылдап кылган болгаш нептередип турар.

Адырны хөгжүдериниң эң чугула сорулгазы болза Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң арга-арыг байлактарын шиңгээдип алыры болур. Ам Ангараның эриктеринде Усть-Илимниң ыяш-үлетпүр комплекизиниң тулуу калбарган. Ооң бүдүрүлгелери 500 муң тонна целлюлозаны, 1200 муң кубометр дилиг материалдарын, 250 муң кубометр ыяш чонгузу плиталарны чыл бүрү бүдүрер күчүлүг болур. Тюмень, Иркутск областарга, Красноярск крайга, Ыраккы Чөөн чүкке ыяш белеткээр, ыяшты сайзырады ажылдап кылыр болгаш мебель бүдүрер каш-даа бүдүрүлгелерни тудуп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ээлчеглиг XXV съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын арга-арыг индустриязының ажыл-ишчилери улуг сорук кириишкин-биле уткаан. Олар партияның XXV съездизин төлептиг уткуурун, ону күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннери-биле демдеглээрин күзеп турарлар.

Продукцияны сайгарарының хемчээлиниң, ыяшты арга-арыгдан сөөртүп үндүрериниң, ыяш үрезиннерин чыырының, мебельди бүдүрериниң болгаш өске-даа көргүзүглерниң талазы-биле 1975 чылдың сес айларының планын министерствонуң бүдүрүлгелери күүсеткен.

Ыяш материалдарга улус ажыл-агыйының херегледерин эң ажыктыг арга-биле хандырар дээн сорулганы күүседирин чедип алыр дээш ыяш үлетпүрүнүң ажыл-ишчилери бүгү күжүн салыр деп, Н. В. Тимофеев түңнелинде онзалап демдеглээн.

ЭРТИНЕЛИГ БАЙЛААВЫС

1966 чылдың август 13-те бистиң чуртувуска арга-арыг ажылдакчыларының хүнүн байырлаарын доктааткан. Оон бээр-ле ол бойдуска ынактарның байырлалы болу берген. Арга-арыг ажылдакчыларының ажылы хөй адырлыг. Бойдусту кадагалап камгалаарындан аңгыда, оон продукциязын белеткеп, улус ажыл-агыйының адырларын оон-биле хандырары болур. Ол дээрге тудугларга херегээр дилиг материалдары, чазанылга кылыглары болгаш чоннуң чугула херегдел бараанннары-дыр. Оон ынай арга-арыгларның бору бүткен продукциязын—пөш тооруун, янзы-бүрү каттарны, мөөгүлерни чыып дужаап турар болгай. Бистиң арга-арыг ажылдакчыларывыс арга-ыяштың ногаан зоналарын, чараш парктарын, шөлдер, арыглар камгалаар куржагларны колхозтар совхозтарның чанынга тургускан турар ужурлуг. Кат-чимистерлиг садтарны-даа сайзырадып, өстүрүп турар.

Бо чылда бистиң арга-ыяшчыларывыс боттарының байырлалын партияның XXV съездизин төлептиг уткууру-биле холбашкан күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң байдалында байырлап турарлар. Тыва республиканың арга-арыг ажыл-агыйларының элээн хөй бүдүрүлгелери тоску беш чылдың планныг даалгаларын күүседипкен. Бо чылдың планындан ажыр ам безин ажыл-агыйлар 180 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 200 муң рубльдиң продукциязын белеткеп сайгарар. А беш чылдың планындан ажыр 1400 рубльдиң продукциязын бээр бис. Арга-арыглар куржагларын камгалап өстүрериниң беш чыл планы бо чылдың августа-ла күүсеттинген. Ыяш тарып өстүрер талазы-биле даалгалар бо чылдың октябрь бирге чедир күүсеттинген турар ужурлуг. Республикада оң арга-ыяш ажыл-агыйларындан Чадаананың, Тураның ажыл-агыйлары амдыызында беш чыл планын күүсетпээн. Ынчалза-даа олар планныг даалгазын боттандырарының кырында келгеннер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң айтырыы бистиң кичээнгейивистиң төвүнде. Ол көргүзүг эрткен чылдың бо үезиниң-биле деңнээрге 110 хуу четкен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн Тес-Хемниң ыяш ажыл-агый чери—111, Шагаан-Арыгныы —150 хуу, Тоора-Хемниң—128 хуу күүсеткен. Коллективтер аразының социалистиг чарыжынга Каа-Хемниң, Тес-Хемниң, Балгазынның, Кызылдың арга-ыяш ажыл-агыйлары чедиишкинниг ажылдап, беш чылдың планнарын бо чылдың бирги чартыында-ла күүсеткениниң рапорттааннар.

Сарыг-Септиң, Чербиниң, Балгазынның, Шуурмактың болгаш оон өске-даа ажыл-агыйлар бойдус камгалаарының хемчеглерин болгаш планныг даалгаларны күүседиринче күштүг эки мөөннеп турар. Арга-арыгларны өрт айыылындан камгалаарынче Тожунуң, Сарыг-Септиң оперативтиг салбырлары улуг кичээнгейни салып, доктаамал хайгааралды самолёттуг ужуудуушкуннар-биле боттандырып келгеннер.

Республиканың арга-арыг ажыл-агыйының ажылдакчылары сөөлгү чылдарда чыжырганаын тарып өстүреринче, бүдүрүлге чериниң үнүштүг плантацияларын, салдарын кылып өстүреринче улуг кичээнгейин углаан. Беш чылдың дургузунда планнаанның ёзугаар 750 га черге чыжырганаын тарыыр, 650 га шөлдүг боду үнген ногаан ыяштарны кажаалаар ужурлуг. 500 га черде салтар хевирлиг плантацияларны тургускан. Ол бүгү хемчеглер ниитизи-биле чедиишкинниг күүсеттинип турар. Чүгле бо чылын безин 65 га шөлде чыжырганаы тараан, боду өскен үнүштерниң 115 газын кажаалаан.

Тываның көдээ ажыл-агыйынга дуза чедирери-биле ниитиниң малынга чем кылдыр 1380 тонна сигенни, будук-бүрүден 45,5 тонна витаминниг далганны белеткээн бис. Бо чылдың сес айларында колхозтар, совхозтарга 160 муң рубльдиң ачы-дузазын чедирер турган, ону 310 муң рубль чедирген. Арга-ээзимнерге, хову-шөлдерге өрттерни болдурбазының баш бурунгаар хемчеглерин чоруткулаан. Ооң түңнелинде өрттерниң болу бээри эрткен чылдыындан барык үш катап кызырылган. Кааң чылдар бөлүп келгениңден сөөлгү ийи чылда үнүштерге хоралыг курттар арбыдаан. Оларга улуг 4500 га черге курттар хораннаашкыннарын авиация дузазы-биле чоруткан.

Тоску беш чылдың социалистиг чарыжынга киржир дээш бедиткен хүлээлгелерни алганнардан Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агыйында тракторист Сарыг-Лама Эренчин бедик көргүзүглерлиг. Ооң тарып олурткан ыяштарының өзени 82 хуу четкен. Чадаананың ыяш ажыл-агыйында чазаныр цехтиң бригадири Леонид Новиковтуң, Туранда ажылчын Анна Селивановаың, Тожуда Кол Баян-оолдуң, Чадаанада Моңгуш Доржунуң, Чербиде Нина Седенниң, Күнчүмей Үртээлейниң күш-ажылчы көргүзүглери бедик.

Өөрээн хавыялыг хоочуннарывыстың саны элбээн. Шагаан-Арыгда, Аракчаа Чүлдүм—Ленин орденниг, Роман Железкин Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниг. Чадаанада Моңгуш Доржу «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг.

Т. ВОРОНКОВ,
республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальниги.

БИИ-ХЕМНЕП

Бии-Хемниң ак-көк оруу-биле Енисей пароходствозунуң Кызылда эргелелиниң теплоходтары дүн-хүн чок чоруп, Кызыл хоорайдан кадыр-берт Тожу районче янзы-бүрү чүъктерни: аъш-чем аймаан, нефть продуктуларын чедирип турар. Дедир келиринде ыяш белеткекчилериниң кескен чудуктарын найысылал Кызылга чедир салдадып келир.

Суг оруу белен эвес, судноону башкарарынга экипажтың бедик мергежилдии негеттинер. Руль моторизи комсомолчу Валерий Ремез, бирги штурман Валерий Николаевич Колупаев ажылынга эзулуг-ла мергежээннер. Бо чылын суг оруу-биле муң-муң тонна янзы-бүрү чүъктерни олар сөөрткен. Кызымак ажылы-биле олар коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. МБВ-125 теплоходтуң мурнакчы экипажы республиканың улус ажыл-агыйынга херектиг хөй чүъктерни хем оруу хагдынгыже чедир ам-даа хөйнү дажыглаар дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: бүдүрүлгениң мурнакчылары комсомолчу В. Ремез биле В. Колупаев; Тожунуң ыяжы Бии-Хемнеп Кызылче кел чор.

В. МИРЦЕВТИҢ фотолары.

Олар мал чемин база белеткээр

Шагаан-Арыгның арга-арыг ажылдакчыларының мурнунда салдынган ажыл-агыйжы сорулгаларның бирээзи болза, ниитиниң малынга чем белеткеп, Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларынга күш-ажылчы ачы-дузаны чедирери болур. Ынчангаш бо чылын ниитизи-биле 200 тонна сигенни, 37 тонна будук-бүрүнү белеткээрин планнаан бис. Ам бо хүннерге чедир бистиң бригадаларывыс 230 ажыг тонна сигенни белеткээн. Будук-бүрү белеткээрин база пландан ажырган бис. Ам-даа ону арбыдадыр белеткээр дээш алаактарже дыштаныр-даа, анаа-даа хүннерде коллективтии-биле үнүп, кезер, бөлер, сарааттаар ажылдарга киржип турар бис.

Хоочун ажылчын Павел Михайлович Котликов мал чемнерин белеткээринге эң-не идепкейлиг киришкен. Механизастаан бригаданы ол удуртуп турар. Роман Железкинниң бригадазы сигенни кестиреринге болгаш бөлдүреринге тергиин идепкейлиг, шалыпчы ажылдаан. Ажылчыннардан, механизаторлардан Эренчин Сарыг-Лама, Иван Бородин, Эдуард Казанцев сигенни кезеринге, сарааттаарынга ак сеткилдиг ажылдап, хамаарышкан ажылдарын шынарлыг күүсеткеш, коллективтиң шаңнал-макталын алганнар.

Мал чемнерин белеткээринден аңгыда бүдүрүлгениң планныг сорулгаларын, чылда алган бедик хүлээлгелерин күүседирин чедиишкинниг боттандырып турар. Коллективтиң ажыл-ишчилериниң сагылга-чуруму мурнуку чылдарныындан быжыккан. Кижи бүрүзү онаашкан ажылын ак сеткилдиг күүседиринче кичээнгейин углаан.

Машина-техниканы бо чылын немей алган бис. Чаа тракторлар, чудук сөөртүр машиналар немешкен. Эргижиреп, ажыглалдан үнген деп санап турган техникаларны септээр, ону ажыглаарынче сагыш салып турар бис. Эрткен чылын бо коллектив республикада эң-не хожудангай арга-арыг ажыл-агыйынга санадып турган болгай. Хамык хожудаашкыннардан уштунарынга күш-ажылды шын организастаары, бар арга-курлавырларны эки ажыглап келгенивис дузалаан деп бодап турар мен. Хожудаан ажыл-ишти өрү тыртып, ону экижидип алырынга районнуң партия, совет, профэвилел, комсомол организациялары база деткимчени берген.

Бир демниг болур чоруктуң ачызында бис беш чылдың сөөлгү чылының планныг даалгаларын, күрүне бюджединиң болгаш бот-орулга-чарылга даалгаларының талазы-биле бүгү-ле көргүзүглерни арга-арыг ажылдакчызының хүнүнге чедир күүседипкен бис. Чижээ, арга-арыглар камгалалын боттандырбышаан, бо чылда 1500 кг кат аймаа чыырының планын 1800 кг чедирдивис. Ам-даа ийи тонна ажыр чыырын звенолар хүлээнген. Эмнер кылырынга ажыглаар үнүштер чыылдазының, мөөгү чыылдазы чергелиг даалгалар күүседири хүлээлгелерден ашкан.

Арга-арыгларның санитарлыг ашталгазын чорудары, тудугнуң болгаш одаар ыяш белеткелдериниң көргүзүглерин ажыр кылыры чедиишкинниг чоруп турар. Ыяш дилдирер, дилиг материалдары белеткээр черни тургузуп, ону ажыглалда кииргени ажыл-агыйга орулгалыг болган. Ында Валентин Ивановтуң бригадазы айлар, кварталдар даалгазын доктаамал ажыр күүседип, бригадалар чарыжының бирги черинде болуп турар.

Бо чылдың ийиги кварталында бистиң коллектив республикада арга-арыг черлериниң социалистиг чарыжынга ийи дугаар черни, районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң чарыжынга бирги черни алган.

Район девискээринге арга-арыгларга өрттүг болдурбазын чедип алган бис. Бо кааң чылда безин эрткен чылдыынга деңнээрге улуг өрттер чаңгыс-даа катап болбаан. Колхозтар, совхозтарда өрттерден камгалалдыг арга-ыяш куржагларын тургускулаан бис. Арга-ээзимнерни өрт айыылындан камгалаар ажылга чоннуу калбаа-биле киириштирерин Ак-Турурга Анатолий Бараан чедип алганы демдеглексенчиг. Ол суурнуң лесниктери чон ортузунга агитас-массалыг ажылды эки тургускан.

Ф. ШАДРИН,
Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый чериниң директору.

ЧОРУУ ЧОГУЗУН

Арга-арыг — бистиң байлаавыс. Кат, тоорук мөөгүлер, аң-мең, үнелиг тудуг материалдары ында-ла болгай. А оон дениээр чүве чок каас, байлак, сериин ээзимиче кире бергеш дыштанып, хөстүг кылаштаарга магалыын канчаар ону!

Күскү арыг. Алдын-сарыг бүрүлер-биле шыптынган арганы, алдын күстү магадап, ону чогаалдарынга чырыдып чорааан-даа, чырыдып-даа чоруур уран соступ мергеннери хөй. Ынчанмастың аргазы чок: кушкаштарның янзы-бүрү таалаанчыг ырлары, ажылче далажынар деп медээлээзиг каас торганың барабаннаан шимээни, кандыг-бир шимээнден сезик апкан эликтиң огурган үнү — бо-ла бүгүнү арга кирип чорааш дыңнап, таалап, мага хандыр дыштанып ап болур.

Бойдуста бүгү-ле чүүлдер ышкаш, арга-арыгны үргүлчүнүң хайгааралынга албас болза хоожок: [illegible] оваарымча чок чамдык кижилерниң хайындан өрттенип болур, оон ыяштарын кезе бээр, кат-чимис байлаан кайы хамаан чок тетчеглей бээр таварылгалар бары чажыт эвес.

Бистиң чуртувус арга-арыглыг девискээр талазы-биле делегейде бирги черде. Оон камгалалы бүгү совет кижилерниң онза сагыш салыышкынында.

Арга-арыг хайгыылчызы. Бо буянныг ажылды кылып, чонунга төлептиг бараан бооп чоруур кижилерниң бирээзи-биле номчукчуларны таныштырар бодадым.

— Коллективиңерде мурнакчылар хөй-ле болгай, Михаил Александрович, олардан кымнарны онзалап алап болур силер?—деп, республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы кол инженер эш Гаковтан айтырарымга, саат-даа чокка Моңгуш Доржуну бир дугаарында адады.

— Кылып турар ажылын тергиин билир, эш-өөрүнге дузалажырындан кажан-даа чажам дивес, биче сеткилдиг, ажылынга ынак, четпестерге эптеш чок — Моңгуш Доржуну бистиң коллективте ынчаар билир, ону чоң хүндүлээр-даа —дээш, дуржулгалыг ажыл-ишчиниң дугайында чылыг сөстерни ол хөйү-биле чугааланы.

Ооң хары 40 ашса-даа, болу чиик, ажылгыр. Арга-арыгны камгалаар ажылга ол 17 чыл ажылдаан. Доржу Мөгеевичиниң хамаарылап турары участогунга бойдус байлаан үрегдеп төтчеглээр, ыяштарны кайы-хамаан чок кезер таварылгалар оон бо ажылынга ажылдап эгелээниниң чүгле баштайгы чылында тургулаан. Тура-соруккур, кылыр дээн сорулгазын чедип албаанда сагыжы амыравас Доржу Мөгеевичиниң арга-арыгны камгалаар, төтчеглекчилер-биле демиселди шыңгыырадыр талазы-биле чоруткан ажылының түңнелинде ам оон харыылап турар участогу чүгле Чадаанала эвес, а харын республиканың ыяш ажыл-агыйларында үлегерлиг.

Арга-арыгның дуржулгалыг хайгааракчызының хөй чылдарда кылып келген буянныг ижин чоң төлептии-биле үнелээн: оон делгем хөрээнде «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, Ленинчи юбилей медалы, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш», «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдар чайнап. Доржу Мөгеевичиниң маадырлыг күш-ажылының балыткалы, чоргааралы бооп чоруур. СЭКП райкомунуң, Күүскомнуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнадаңы, эргелелдиң Хүндүлел самбыразынга ооң чуруун каш удаа кииргени, өртектиг белектер-биле шаңнатканы дээш хоочун ишчиниң күш-ажылчы чедиишкиннерин хөй удаа демдеглээниниң оон-даа ыңай санаан болур.

Доржу Мөгеевич доозукчу чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуурун хүлээнген. Ооң харыылап турар участогунда бүгү байдал таарымчалыг, кат, мөөгү чыыр планын ажыр күүсеткен. Ниитиниң малынга четчир чемни белеткээр кампанияга ол база идепкейлиг киржип, 10 тонна сиген белеткээр планын 13 тонна чедирген.

Ол чүгле эки ажылчын эвес, а уругларының авазы Седип Комбу-Сүрүновна-биле кады оларның өөредилгезин, кижизидилгезин доктаамал хайгаарап чоруур ада.

Чадаана хоорайның школалары дуржулгалыг арга-арыг ажылдакчызын каш удаа чалап, оон-биле солун ужуражылгаларны эрттирген. Арга-арыгны, дириг амытаннарны камгалаар, оларның бойдуска ажык-дузазының дугайында Доржу Мөгеевичиниң солун беседалары бойдуска ынак болурунга школачыларны кижизидип турар.

—Арга-арыг — ачамның чарылбас өнүүү, ийиги бажыңы болгай. Ооң дуңмазы Моңгуш Сагаан-оол Красноярскиниң технология институдунуң ыяш ажыл-агый факультедин, а чуржузу Моңгуш Бүрүкей-оол—Бийскиниң ыяш ажыл-агый техникумун доскан. Ол профессияны шилип алырынга оларга ачамның сүмези кол черни ээлээн. Мээң база күзелим ындыг — деп, өңгү классты бо чылын доскан кызы Наташа биске чугаалады.

Арга-арыг ажылдакчызы. Ооң ажылы кызыгаарлажынныы-биле дөмейлешкек: хамаарышкан участогунда чурум үрээшкиннери болган болза, ону истеп тывар. Бо буянныг ишке ол төлептиг бараан бооп келген. Ынчангаш ооң ажылдап турары Чадааналың ыяш ажыл-агыйының салбыры республикада бирги черни бөгүнге чедир ээлеп келген.

— Ыяш ажыл-агыйының ажылдакчы бүрүзү Доржу Мөгеевич ышкаш төлептиг, кызымак ажылдаар болза, арга өрттери-даа, бойдус байлаан төтчеглээр чоруктар-даа шуут турбас ийик — деп, Чадааналың ыяш ажыл-агый чериниң директору В. П. Бычковтуң чугаазында долу үндезин бар.

Чоруунар чогуур, ажыл-херээңер бүдүңгүр болзун, арга-арыгның хоочун хайгыылчызы.

М. КАЛЧАН.
ЧУРУКТА: Д. М. МОНГУШ.
Авторнуң фотозу.

Чер адааның оруктарының тудугжуларынга

Москваның механиктиг заводунуң бүдүрүп үндүрген ховар дээн дериг-херекселдери Совет Эвилелиниң болгаш даштыкы чурттарның хөй-хөй черлеринче чоруп турар. Бүдүрүлгеде метрополитеннер, демир-орук болгаш суг дамчыдар тоннельдер үттээр дериг-херекселдер, чүък көдүрер улуг краннар болгаш оон-даа өске тускай дериглерни кылып турар. Заводтуң таңмазын баскан механизмнер Москвада болгаш Ленинградта, Киевте болгаш Ташкентиде, Харьковта, Бакуда, Тбилисиде ажыглаттынып турар. Ол-ла бүдүрүлгениң механизмнери-биле Ставропольда, Арменияның Меградзорскиде каналдарны тудуп турар. БАМ-ның демир-орук тудуунга 25 ажыг километр тоннельдерни үттеп кылыр.

Бүдүрүлгениң үндүрген дериг-херекселдерин даштыкы чурттарның чагып ап турары көвүдеп кел чыдар. Чүгле бо беш чылдың эгезинден бээр чаңгыс Чехословакияже безин чер үттээр бөлүк 18 дериг-херекселдерни чоруткан. Заводтуң продукциязын Венгрия, Вьетнам, Афганистан, Египет, Япония болгаш өске-даа чурттар ажыглап турар.

Ам завод эрги девискээринге сыңмастай берген, Тюбинг (куйлай үттээр черлерни бүгү талазындан төктүп батпас кылдыр тудар шойдан кылган быжыглаашкын) бүдүрүлгезин шуут чаартыры, түр быжыглаашкынның щиттерин кылыр болгаш эптээр цегиниң тудуу чорул турар: Ол чаартылгаларны завод бүдүрүлге темпилерин кудулатпайн кылып келген. Ол чыл эгезинден 55 муң рубль түңнүг продукцияны пландан ажыр берген.

ЧУРУКТА; бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи, слесарь-монтажчылар бригадири, эптелге-механиктиг №1 цехтиң партия организациязының секретары Анатолий Алексеевич Сокольский. Күш-ажылчы чедиишкиннери дээш ол Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан:

В. ЗУФАРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Ак бажыңга ужуражышкын

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ында чоруп турар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Ак бажыңга АКШ-тың президентизи Дж. Форд-биле ужурашкан.

Ажыл-херекчи болгаш боттуг байдалга болган беседаның үезинде совет-америк харылзааларның элээн каш чугула айтырыгларын, ооң иштинде стратегтиг чепсегленишкинни кызыгаарлаарының айтырыгларын чугаалажып көрген. Совет Эвилелинге болгаш АКШ-ка кайызынга-даа сонуургалдыг боор турар чамдык делегей айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазы база болган.

Дээди деңнелге болган совет-америк ужуражышкыннарның үезинде чедип алдынган дугуржулгаларны болгаш чөпшээрежилгелерни ёзугаар ийи чурттуң аразында харылзааларны улам ыңай бүгү тала-биле хөгжүдерин болгаш ханыладырын уламчылаарынга шиитпирлиин ийи тала бадыткаан.

Беседага совет таладан ССРЭ-ниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко, америк таладан — АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер болгаш АКШ-тың ССРЭ-де элчини У. Стессел киришкеннер.

ҮЕНИҢ ТИИЛЕТТИРБЕС КҮЖҮ

Сентябрьның 19-та Москвага Азия болгаш Африка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының (ОСНАА) чөвүлелиниң XII сессиязы бодунуң ажылын дооскан. Аңаа Азияның болгаш Африканың 70 ажыг чурттарындан, социалистиг күрүнелерден хөй-ниитиниң болгаш политиканың сурагжыг ажылдакчылары, делегейниң болгаш регионалдыг 20 организацияларның төлээлекчилери киришкен. Үш хүннерниң иштинде ооң киржикчилери Азияның болгаш Африканың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң чугула айтырыгларын, национал хосталга, демократия болгаш социализм күштериниң чаңгыс эвиниң болгаш кады ажылдажылгазының айтырыгларын, тайбың, хосталга, хамаарышпас чорук, демократия болгаш социал депшилге дээш демиселдиң оруктарын чугаалажып көргеннер.

Сессияга өөлгү чылдарның иштинде Азияның болгаш Африканың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкинин элээн улуг чедиишкиннерни чедип алган болгаш ында төөгүлүг ужур-дузалыг эки өскерлиишкиннер боор турарын тодараткан Кол декларацияны хүлээп алган. Олар, чүнүң-даа мурнунда, антиимпериалистиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң сырый каттыжышкынының улам ыңай быжыкканы-биле, делегей социализминиң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаңгыс эвиниң өскени-биле, ооң социал утказының ханылааны-биле, Азияның болгаш Африканың хосталган база демисежип турар улустарының улуг тиилелгелери-биле холбашкан.

Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының, национал-хосталгалыг шимчээшкиниң, хөгжүп орар аныяк күрүнелерниң сырый кады хөделиишкини делегейниң депшилгезиниң шиитпирлиг факторy болу берген деп, декларацияда айыткан. Үениң шылгалдазын ол эрткен болгаш херек кырында улус массаларның чугула эрге-ажыктарын илередип турарын бадыткаан.

ОСНАА-ның бирги ээлчегде сорулгазы болза, колониализмниң, неоколониализмниң болгаш расизмниң күштеринге удур дарлаткан улустарның политиктиг хамаарышпас чорукту болгаш социал хосталганы чедип алыр дээш демиселди баштап турар езулуг национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге политиктиг, моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзери болур деп, документиде онзалап демдеглээн.

Сессияның үезинде Чоокку Чөөн чүк, Африка, Азия болгаш социал-экономика талазы-биле комиссиялар ажылдап турган.

Комиссияларның резолюцияларында национал-хосталгалыг шимчээшкинниң улуг чедиишкиннерин демдеглээн. Сессияның киржикчилериниң бодалы-биле алырга, Чоокку Чөөн чүк айтырыын израиль шериглерин эжелеттирген араб девискээрлерден кандыг-даа негелделер чокка долузу-биле үндүрериниң болгаш Палестинаның араб улузунуң национал эргелерин КНО-нуң Уставын болгаш принциптерин ёзугаар хандырарының үндезининге харын шиитпирлеп болур.

Документилерде Азияга коллективтиг айыыл чок чоруктуң айтырыының улуг чугулазын айыткан. Ында тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту деткип тургузарының талазы-биле диптиң бүгү чурттарының коллективтиг күжениишкиннерин киирериңге, оларның деңэргелиг болгаш кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылгазынга таарымчалыг байдал тургустунган. Азияга коллективтиг айыыл чок чорукту тургузарының идеязы Азияның янзы-бүрү күрүнелеринде улам-на хөй талалакчыларлыг болу берген, аңаа ОСНАА-ның ажыл-чорудулгазы идигни берип турар.

Хосталга болгаш демократия дээш демисежип турар Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын сессияга илереткен.

Сессияның киржикчилери герман фашизмни болгаш япон милитаризмни тиилээниниң 30 чыл болган ою-биле холбаштыр резолюцияны хүлээп алганнар. Ковчуг улуг күжениишкиннерни болгаш когаралдарны үндүрүп турган, империализмниң эң-не реакцылыг езу-чурумнарын чок кылырын болгаш Европаның, Азияның база Африканың улустарының кырынга тургустунган каржы-дошкун кулданышкынның айыылындан оларны хостаарын чедип алган Совет Эвилелиниң, антигитлержи коалицияның бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгезиниң ужур-дузазын бедик-биле ол документиде үнелеп көрген. Делегейниң ийиги дайынының түңнелдери бүгү чер бөмбүрзээнде байдалды улуу-биле өскерткен. Олар чаа делегейни тургузарының үндезинин салган.

30 чылдарның иштинде эрткен оруктче аткаар көргеш, делегейниң бүгү чурттарында ак сеткилдиг кижилер хосталгалыг революцияның чедиишкиннерин делегейниң социалистиг системазының болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң чедиишкиннери-биле холбап турарлар.

Сессия ажыттынган

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш делегей комитединиң сессиязы ында ажылдап эгелээн. Сессияга Европаның чээрби ажыг чурттарының хөй-ниитизиниң, а ол ышкаш делегейниң он ийи организацияларының, ооң иштинде Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң, ЮНЕСКО-нуң төлээлекчилери келген. Сессияга совет делегацияны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылганың Совет комитединиң даргазы А. П. Шитиков баштаан.

ХҮН АЙТЫРЫЫН СҮМЕЛЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязының Кол комитеди сессияның хүн айтырыын чугаалажып көөрүн дооскан. Комитет Кол Ассамблеяга 120 хире айтырыгларны бадылаарын сүмелээн. Совет Эвилелиниң саналдааны «Ядролут чепсектиң шенээрин бүрүн болгаш бүгү-нити хоруурунуң дугайында керээни чарарының дугайында» деп хүн айтырыының чүүлүн чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп көрген. Чавырлыышкынның чорудулгазын улам ыңай хөгжүдериниң болгаш тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыжып турар ол саналга чүгле Кыдаттың төлээлекчизи удурланырын оралдашкан. Ынчаарза-даа аңаа ногүүр ойтур шавыышкынны берген.

Сессияның хүн айтырыының кол айтырыглары КНО-нуң тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар талазы-биле, чепсегленишкинниң эдере бүдүрерин болдурбазы-биле холбашкан комплекстиг айтырыгларны шиитпирлээр, чепсегленишкинни дужүрер, улустар аразының кады ажылдажылгазын хөгжүдер сорулгалар-биле холбашкан айтырыглар болур. Оларның эң кол чугулалары улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарының дугайында декларацияны боттандырары-биле, чепсегленишкинни дужүрериниң талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыыры-биле, долгандыр турар бойдуска база климатка шериг болгаш өске-даа сорулгалар-биле салдар чедирерин хорууру-биле, делегейниң янзы-бүрү районнарынга ядролут чепсек чок зоналарны тургузары-биле холбашкан.

Хүн айтырыынга Чоокку Чөөн чүкте байдал болгаш ол районга бүгү талалыг тайбың таарыштыр тургузулганың оруктарын дилеп тывары, кипр айтырыг ышкаш ындыг чугула айтырыглар кирген. Хүн айтырыынга Вьетнам Демократтыг Республиканы болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканы КНО-нуң кежигүннеринге хүлээп алырының дугайында билдириишкиннерни чугаалажып көөр кылдыр киирерин база саналдаан.

Кол комитет хүн айтырыынга көрей айтырыг деп чүүлдү киирерин саналдаан. Аңаа чүүнүң-даа мурнунда блоктарга каттышпаан болгаш социалистиг элээн каш чурттарның «Корейде түр тайбыңны быжыг тайбынче шилчидери болгаш Көрейниң тайбың тускай каттыжарын дүргедедир сорулга-биле таарымчалыг байдалдарны тургузарының дугайында» саналын чугаалажып көөр.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЧУРТТАРЫНДА. Хельсинки — Финляндияның найысылалы база ооң далайже кол эжиктери. Аңаа чыл дургузунда 4 муң хире суднолар янзы-бүрү чурттардан кээп турар. Порттуң судно доктаар черлери 8 муң ажыг метр чаттыла берген, а ооң складтары 150 муң дөрбелчин метр шөлдү ээлээн.

ЧУРУКТАРДА: Хельсинкиниң доктаамал аалчылары — совет суднолар. Далай портунда балык баазалары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

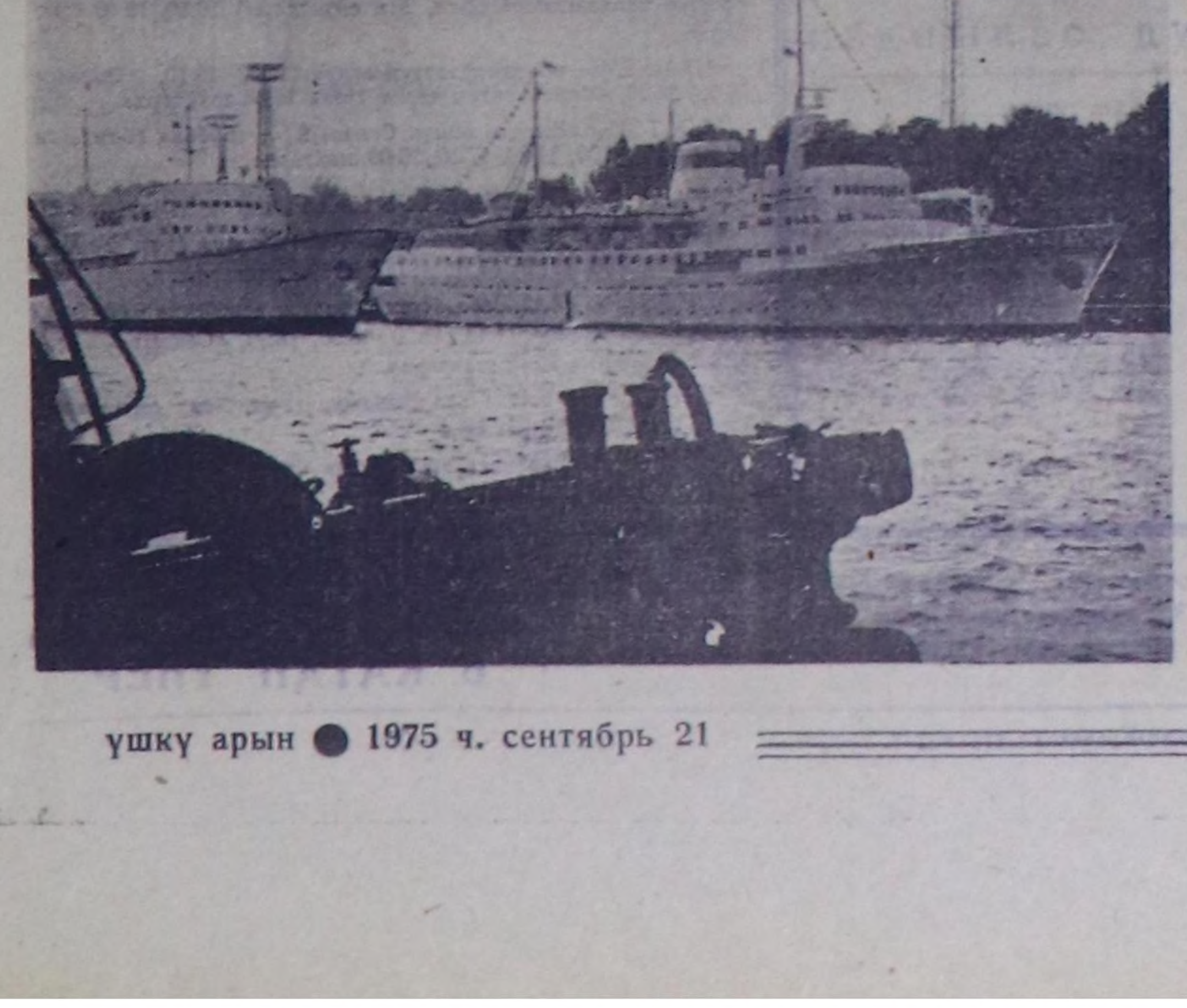

Лекторнуң тайылбыры

ПОРТУГАЛ РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ БЕРГЕ ХҮННЕРИ

Бүгү депшилгелиг делегей Португалияда болуушкуннарны улуг сонуургал-биле база дүвүрээзин-биле дыңнап, номчуп турар. Чаа Португалияны депшилгелиг ёзу-чурум ёзугаар тургузарынга доктар чедирер, 1974 чылдың апрель 25-те болган революция соонда чоруткан социал болгаш экономиктиг чаартылгалардан чурттуң хөгжүлдезин аткаар тыртар дээш делегейниң болгаш чурт иштиниң реакциязы бүгү-ле чүвени кылырын оралдажып турар.

Революстуг чазак болгаш Португалияның Чепсектиг күштер шимчээшкини демократтыг база социал реформаларны боттандырып чорударынче угланышкынны алганы билдингир болгай. Банкыларны, үлетпүрнүң болгаш транспорттуң чугула адырларын күрүне контролюнга алган, ийикпе азы национализастаан турган. Салазарның кеземче-шаажылалдыг ёзу-чурумун чок кылгаш, эрге-чагырганың чаа ёзу-чурумун үндезилеп тургускан. Аграр реформазын боттандырып кирипкен турган. Португалияның колониялары турган чурттарга хамаарышпас чорукту бээр дугайында программа шынчы ёзу-биле күүсеттинип турган.

Революсчу чорудулгаларның шапкын хөгжүлдези, социалистиг чаартылгаларже угланышкын делегейниң болгаш чурт иштиниң реакциязының күштүг удурланыышкынын өскүдүп, португал ниитилелдиң иштинге аңгы талазы-биле бөлүглежиишкинни болдурган. Реакция ажыы-биле удурланып эгелээн. Халдаашкыннар, үптээшкин, Португалияның Компартиязының чер-черде организацияларының, өске-даа депшилгелиг партияларның болгаш профэвилелдерниң турар бажыңнарын өрттедир чоруктар, күчүлээшкин болгаш өлүрүп коргудар чоруктар — бо бүгү контрреволюсчу ажыл-чорудулганың илерээшкиннери ол болуп турар. Реаксылыг күштерниң хөделиишкиннериниң салдарынга социалистиг партия шуут алзыпкан. Ооң удуртулгазы (Мариу Соариш) коммунизмге удур ажыл-чорудулганы чорудуп, депшилгелиг демократтыг хөгжүлдеге удур демисежип, бодун Чепсектиг күштер шимчээшкининге удур тургускаш, оон хүрээлелинге сандарашкынныг ажылды калбарткан.

Хоорайларга, суурларга, бүдүрүлге черлеринге революцияны камгалаар комитеттер тургузар дугайында, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге ажылчын контрользу киирер дугайында, революсчу аграр реформазының дугайында, улусчу суд дугайында Чепсектиг күштер шимчээшкининиң ассамблеязының шиитпирлеринге соцпартия удурланыышкынын илереткен. Чазактан боттарының төлээлекчилерин дедир келдиртип алгаш, социалистиг партия болгаш реаксылыг парлалганың органнары антикоммунистиг кампанияны калбартып, Чепсектиг күштер шимчээшкининге шиитпирлиг мындыг негелде салган: премьер-министр Васку Гонсалвишти эрге-дужаалындан халаар. Португалияның социалистиг партиязы чурттуң бөгүнде ол кризизи дээш харысалганың улуг кезиин чүъктээр апаар.

Мындыг айтырыг тургустунуп келир: соцпартияның удуртукчулары португал революцияны чүге хүлээп көрбейн турарыл? Херектиң ужуру мындыг: оларның сорулгазы — капитализмниң үндезиннерин хевээр арттырар барын хевирлиг «шылгарангай» күрүнези дээр ындыг күрүнени тургузары. Олар ёзулуг социализм тургузуушкунунга шуут удурлар. Ынчангаш Португалияга социалистиг ниитилелди тургузар угланышкынның быжыг талалакчыларының бирээзи болур Васку Гонсалвиштиң эрге-дужаалындан халажырын негеп турганының ужуру-даа ол.

Оон-биле кады социалистер армияның консервативтиг бөлүктериниң туту болу берген, «майор Мелу Антунуштиң декларациязы» дээр декларацияны деткээннер. Ынчангаш Революсчу чөвүлелдиң бодунда шериглерниң аразында база аңгыланыышкын тыптып келген. Мелу Антунуштиң бөлүү премьер-министр Васку Гонсалвишке удур база демисежип турган. Ылангыя социалистиг партияның удуртукчузу Мариу Соариштиң талазындан премьер-министрге чөңгээлер абжок улуг болган. Васку Гонсалвишти «политиктиг арын-нүүр чок кижи» дээш, коммунистер-биле харылзаалыг дээш, «Васку Гонсалвиштиң бөлүү Чепсектиг күштерниң шимчээшкининге португал революцияны хөлүн эрттир дүрген темпилер-биле хөгжүдерин оралдажып турар-дыр» дээш буруудадып турган.

Чепсектиг күштер шимчээшкининиң чоокта чаа болган Ассамблеязынга революсчу чөвүлелдиң — чуртта эрге-чагырганың дээди органының составындан — Васку Гонсалвиш болгаш бешки түр чазактың чорудуп турганы депшилгелиг политиктиг угланыышкынның талалакчылары, ону деткип турган дөрт офицерлер үне берген. Португалияның чепсектиг күштериниң чиңгине штавының начальниктиниң эрге-дужаалынга томуйлаар дээн саналды Васку Гонсалвиш хүлээп албаан.

Республиканың президентизи Кошта Гомеш алдыгы чазакты тургузарын адмирал Пиньейр ди Азиведке дааскан. Чаа премьер-министр алды дугаар чазакка Чепсектиг күштер шимчээшкининиң иштинде дөрт кол агымның төлээлекчилери кирген турар дээрзинге бүзүрелин илереткен. «Чуртта байдал тевгинин булулгаазынныг» деп президент Кошта Гомеш ындыг янзылыг үнелелди берген.

Португал революцияның чедип алган чаалап алышкыннарын уламчылаан болгаш хөгжүткен турар ындыг депшилгелиг чазакты тургуспас дээш, реаксылыг күштер бүгү-ле чүүлдерин кылып турарлар. Чурттуң соңгу талазында реакцияның халдаашкыннары ам-даа соксавайн турар. Ында тус черниң хөреңгитеннери, католиктиг хүрээниң реаксылыг ламалары, а ол ышкаш ажык фашистер салдарын күштелдирип турар.

Бир эвес Португалияда чоннуң бижик билбес чоруу ниитизи-биле 35 хуу болуп турар болза, а соңгу районнарында — барык чартык кезии бижик билбес болуп турар. Мында реакция коммунизм дугайында амыдыралга дүүшпес, чүдек-бужар хоп-меглени тарадып, оон-биле чонну төөредип турар. «Коммунистиг чурттарда күш-ажыл кылып шыдавас кырган кижилерни өлүрүп турар», «Коммунистиг чурттарда херээженнер — нити» деп, тус черниң шажын сүзүглелдиг кижилери бижип турар.

Португал революцияның херээнче делегей реакциязы өжегерээн холгаарлап, чоок үзелдиг күштерге материалдыг болгаш моральдыг деткимчени берип турары чажыт эвес. Португалияның күрүне ажылдакчылары НАТО-га артып калырын чаңгыс удаа эвес медеглеп турда-ла, Соңгу Атлант блоктуң шериг-политиктиг организациязының удуртулгазы аңаа хамаарыштыр кадыг-дошкун туруушту ээлеп турар. Португалияның девискээринге болгаш сугларынга НАТО шериг өөредилгезин ийи удаа эрттирген. НАТО-нуң чиңгине секретары Лунс «Чилиниң бир янзызы» болгаш Португалияга хамаарыштыр «НАТО-нуң хемчеглери» дээр чүүлдү хүннүң айтырыгларындан дүжүрбейн турар. «Лиссабоннуң буруузу-биле байдал нарыылаай бээр болза, ону чорударының дугайында шиитпирин НАТО хүлээп аптар» деп, Лунс коргудуп турар.

Амгы үеде Португалияда реакцияның үүлгедиишкиннери Чилиге фашистиг эргилдениң болур мурнунда болуушкуннарны сагындырып келир-дир. Империалистерге чаңчыл апарган кызып-кыйыышкынның ийи бирээзин: экономика талазы-биле бууралып сандарадыр чорукту болгаш Португалияга удур, оон-биле кады антикоммунистиг кампанияны Барыын чүктүң парлалгазынга үзүк-соксаал чок ол чуртка удур ажыглап турар. Делегей монополиялары мында бүдүрүлгени кызырып азы капитал салыышкынын шуут соксадып турар. «Ниити рыноктуң» удуртулгазы Португалияга экономиктиг дуза чедирериниден ойталаан: португал экспорт барааннарын Барыын Европаның рыноктарынче киирерин берге байдалды тургузуп турар.

Империалистиг күштер деколонизацияның чорудулгазын болдурбас дээш оралдажып турар. Анголага хамааты дайынының болу берип болур айыылы ам-даа хевээр артпышаан. Сөөлгү үеде ында өлүрткеннерниң саны үш муң ашкан. Америк монополияларның болгаш Пекинниң акшаландырып турары Анголаны Хостаарының национал фронтузу дээр организация (ФНЛА) эң билдингир национал-хосталгалыг организация болур Анголаны Хостаары дээш улусчу шимчээшкинче (МПЛА) кол удурланыышкынын угландырган. Анголаны Хостаары дээш улусчу шимчээшкин чепсектиг демиселдиң кол-кол согуушкуннарын шыдажып эрткен болгаш ангола улус бодунуң чуртунуң ээлери болган турзун дээш демисежип турар.

Ангола девискээриниң талазы-биле Францияда ийи катап улуг болгаш нефть, демир рудазы, алдын, алмаз-биле Африкада эң байлак чурттарның бирээзи. Ангола кофе бүдүрериниң талазы-биле делегейниң беш чурттарының санында кирип турар. Даштыкы монополияларның сорулгазы — ол чурттуң тоолчургу байлактарын боттарының контролюнга алыры. Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкин ону боттандырып чорударынга шаптыктап турар болганда, кол удурланыышкынын олче угландырганының ужуру ол. Мурнуу-африка шериглерниң Анголаже шургуушкуну Анголаны хостаарының национал фронтузунуң дайын чорудулгаларын идепкейжиткени-биле таварлажы бергени база таварылга эвес.

Тиморда хан төгүүшкүннүг болуушкуннар уламчылавышаан. Мадейра болгаш Азор ортулуктарда сепаратистер боттарының ажыл-чорудулгазын идепкейжиде берген. Ында АКШ-тың шериг баазазы туруп турар.

Чаа Португалияның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң херээ айыылдыг байдалда турув турар. Мындыг янзылыг берге байдалдарда чурттуң бүгү демократтары, оларның-биле кады Португалияның эрес-дидим коммунистери реакцияның халдаашкыннарын ойтур шаап турарлар. Португалияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди организастыг, чаңгыс эп-сеткилдиг болур чорукче, реакцияга удур болгаш фашизмниң катап төрүттүнеринге удур демиселге чаңгыс аай хөделиринче ажылчын аңгыны кыйгырып турар.

Чуртта политиктиг кризисти үзе шиитпирлээри Чепсектиг күштер шимчээшкининиң бодунда сандаргай чорукту ажып эртеринден кол хамааржыр. А ол ам-даа аңгы-башка хевээр артпышаан.

Чепсектиг күштер шимчээшкининиң ассамблеязының чоокта чаа эрткен сессиязы болгаш Революстуг чөвүлелди эде организастааны чурттуң иштинде-даа, чепсектиг күштерниң хүрээлелинде политиктиг демиселди үзе шиитпирлээр сорулганы амгызында салбаан.

И. СОБОЛЕВ.
СЭКП обкомунуң лектору.

«Салют-4» Черни 4200 катап долганган

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Эрткен чылдың декабрь 26-да Чер чоогунуң орбитазынче салып үндүрген «Салют-4» деп эртем станциязы автоматтыг чурум-биле ужудуушкунун үргүлчүлевишаан.

Сентябрь 19-та Москвазы-биле 15 шакта станция Черни 4200 катап долганган.

Чаа ажылдап кылган немелде программа ёзугаар астрофизиктиг шинчилээшкиннерни күүсеткен. Оон-биле кады «Филин» дээр рентген телескоп-спектрометрниң дузазы-биле Единорогтуң мөөң сылдыстарында рентген хереленниишкининиң күштүг үнер дөзүн хайгаарап көрген. Телескоп-спектрометрниң ажылдаар бүгү диапозоннарынга тода медээлерни демдеглээн.

Ол-ла үнер дөстү Күрүнениң П. К. Штернберг аттыг астрономия институдунуң чер кырында станцияларының оптикалыг аппаратураларының дузазы-биле шинчилээшкинни база ынчаар чоруткан.

Телеметриктиг информацияның сан-медээзи-биле алырга, станцияда тургускан системалар болур чогууру-биле ажылдап турар. Оон кээп турар информацияны сайгарып болгаш өөренип көрүп турар.

Аныяк кижи — бүрүзүнге — ортумак эртем

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Чадаананың бот-өөредилгелиг кежээки школазы 1975—1976 өөредилге чылында 5—11 класстарга өөреникчилер хүлээп алырын организастыг эгелээн.

Улус өөредилгезиниң планын ёзугаар 868 оолдар, кыстар бүдүрүлгеге ажылдавышаан, ортумак эртемни чедип алыр сорулгалыг. Бо болза чиик эвес херек. Сентябрьның 1-ден эгелеп Чадаана хоорайның төп консультация пунктузунда кичээлдер эгелээн. Хоорайның улуг бүдүрүлгелери — АТБ, хөмүр-даш разрези, автобааза болгаш райпо кежээки школага дыңнакчыларны шынзылга, документтери-биле четчелээш, организастыг чорудуп турар.

Хоорайның организацияларындан 105 кижи өөредилгеге хаара туттунган турар ужурлуг. Ол ышкаш тус-тус бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, кадр килдистери ажылчыннарның билиг мергежилиниң, оларның чедип алган эртеминиң дугайында данзызын кежээки школаже чоруткан турар.

Школаның дирекциязы черле организациялар керээни чарган. АТБ—25, хөмүр-даш разрези—15, № 463 КМК—15 кижини өөредир.

Дыңнакчыларның өөрениринге таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле оларның ажылдап турар ээлчеглерин солуп, чогуур дузаны көргүскен турары удуртукчу бүрүзүнге билдингир. Ол ышкаш организацияларның удуртукчулары, колхозтар, совхозтар даргалары, директорлар өөренип турар чолаачыларга, механизаторларга, саанчыларга, кадарчыларга чогуур чиигелделерни чазак доктаалын ёзугаар тургускан турар ужурлуг.

Районнуң 14 көдээ консультация пунктуларында өөреникчилерни бүрүткээр ажылдар чорудуп турар. Аңаа улуг рольду комсомол комитеттери, башкылар коллективтери чедирип турар. Башкы бүрүзү тускай быжыглаттынган микрорайонунда чеже кижи ортумак эртем чедип албааның даңзызын тургускаш, оларны школаже хаара тудуп, организастаар.

Башкы кижи чүгле хүндүскү школада өөреникчилери-биле кызыгаарланып каар болза шын эвес. Хөй-нити, комсомол, профэвилел, партия организацияларынга даянып тургаш, чогуур бердинген планны күүседип, дыңнакчыларның долу өөредилгезин чедип алыры чугула.

Эрткен чылдарда болуп турган четпестерни чайладыры-биле кежээки школаның өөреникчилерин чыл төнчүзүнде бүрүнү-биле доостурар сорулга-биле, консультация пунктуларының өөредилгезиниң шынарын, харысалгазын бедидери-биле хүндүскү школаның директорларын өөредилге-консультация пунктуларының эргелекчилери кылдыр томуйлаан. Көдээ черлерде өөредилге сентябрь 25-те эгелээр.

«Аныяк кижи бүрүзүнге —ортумак эртем» деп бүгү-эвилел көрүлдезинге идепкейлиг киржир дээш районнуң ажыл-агыйлар удуртукчулары аныяктарны ортумак эртемче хаара тудар, партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш агитас-массалыг, идей-политиктиг ажылдарны чорудуп, кежээки школаның ажылынга улам идепкейлиг дузалажыры күзенчиг.

М. ШААЛЫЙ.

Чөөн-Хемчик район.

Шевер-кыстың булуңу

БОДАЛДАРЫМ, КҮЗЕЛДЕРИМ

Бөгүнгү амыдыралдың шапкын сайзырап турарын кижи кайгап ханмас. Бо депшилгелиг амыдыралды тургусчурунга, хөгжүдеринге, херээжен кижиниң ажыл-ишчи ролю дыка-ла улуг.

Пролетарның улуг чогаалчызы А. М. Горькийниң «Хүн чок болза, чечектер чазылбас, чечектелбес, ие чок болза, маадыр-даа, чогаалчы-даа чок турар»—деп чугаалааны дыкала шын.

— Маадырлыг чорукту кымнар кылганыл?

— Маадыр кижилер.

— Маадырларны кым төрээш, кижизиткенил?

— Ие кижи-ле болгай.

Ынчангаш шылгарангай кижилерниң, маадырларның, революсчуларның болгаш өске-даа кижилерниң ады-биле кожа иениң ады чоруур.

Улуг Ленинниң чырыткылыг ажыл-херээн, намдар төөгүзүн, ооң эргим ынак авазы чокка чугаалаары берге. Ынчангаш ол не делегейде төлептиг кижи бүрүзүнүң чүрээнде хүндүткелдиг маадыр-ие боол арткан. Бөдүүн кижилерге эңне чоок эргим, мерген угааныг кижини хайырлап, кижизидип өстүргениңге бүгү улус өөрүүр.

Бистиң чуртувустуң чырыткылыг келир үези дээш, эрес-дидим тулчуп чораан, «Каң канчап катканыл?» деп романның автору Николай Островскийниң дугайын, ооң турушту, быжыг овур-хевирин авазы—Ольга Осиповна Островская чокка чугаалаары база-ла берге.

Космос делгеминче оруктуң бирги ажыдыкчызы Ю. А. Гагаринниң авазының 70 харлааның таварыштыр Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин тывысканда:

— Өлүм чок маадырны төрээш, кижизидип каанынарга улуу-биле өөрүп четтирдивис, авай!—деп, бижээн чылыг сөстүг чагаалар аңаа кээп турган. Төөгүде шак мындыг ады-сураа оңмас маадырлар чурттар санай кайы хөй.

Тывавыстың төөгүзү дээргеле база аваларывыстың төөгүзү болгаш намдары-дыр. Бо төөгүлүг чылда аваларывыс төөгүзүнче хая көөрү солун-даа, чоргааранчыг-даа. Тыва чечен чогаалдың үндезилекчилериниң бирээзи, ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң күрүне шаңналдарының лауреады С. К. Токаның сургжаан тоожузу «Араттың сөзүнде» маадыр — ооң авазы ядыы түреңги Тас-Баштыгның кадыг-берге, човуланныг чурталгазы — биче салгалдың кижилериниң кырган-аваларының салым-чолу боор турар.

Чогаалчы М. Кенин-Лопсан А. М. Горькийниң «Ава» деп романын бир-ле дугаар номчааш, бодунуң авазының дугайында мынчаар бижээн:

...Оргазында төлүн дуржук
хая дег аар
Очалаңны чүъктеп чораан
маадыр ием...

Совет Тываның ажыл-ишчи херээженнери бо чылын кайгамчык сорук кирген ажылдап турар. Ол өөрүнчүг-даа, чоргааранчыг-даа.

Республикада бүгү ажылдап турарларның 48,9 хуузу херээженнер. Улус ажыл-агыйының кандыг-даа адырларында херээженнер улуг күш боол киржип турар. Амгы үеде кадык камгалалында ажылдап турарларның 90,2 хуузу, садыг болгаш хөй-нити албан черлеринде 82,3 хуузу, чырыдышкын болгаш культура албан черлеринде, харылзаа шугумунда 73,8 хуузу херээженнер ажылдап турар. Бо фактылар бистиң херээженнеривистиң эртем-билииниң, культурлуг деңнелиниң бедээниниң херечизи. Херээженнер чылынга тураскааткан слёттар, конференциялар, хуралдар, ужуражылгаларны чер-черде партия, совет организацияларның удуртулгазы-биле херээженнер чөвүлелдери калбаа-биле эрттирип, аңаа мурнакчыларны шаңнап мактап турары солун.

Бо төөгүлүг чылда чамдык массалыг чорудтунуп турар ажылдар-биле чергелештир агитквартираларга, кызыл-булуңнарга, клубтарга, культура бажыңнарынга, ылангыя хөй кезии херээженнер ажылдап турар организацияларга күш-ажылдың хоочуннары, солун, сураглыг кижилер-биле ужуражылгаларны, эрги болгаш чаа амыдыралды чурттап эрткен, олар дээш демисежип чораан херээжен кижилер-биле ужуражылгаларны, амгы үениң херээженнериниң дугайында ажык чугааларны, беседаларны организастап чорутса деп бодалдыг мен. Бистиң херээжен чонувуста аңаа төлептиг кижилер хөй-ле болгай. Ындыг кижилерни хоорай, суур бүрүзүнден тып алыры берге эвес. Оларның хар-назыны-даа, эртем-билии-даа, тускай мергежили-даа аңгы-аңгы, янзы-бүрү болур ужурлуг.

Удавас 1976 чылда Тываның национал театрының 40 чылы болур болгай. Театрда херээженнер чөвүлели, улуг херээженнер организациязы бар. Ол иелер кыштың соогу, чайның изиин дивейн, республикавыстың ферма, суурларын бир кылдыр аалдап барып, чоннуң уран чүүлүн бараалгадып чоруурлар. А бис, артист угбаларывыска, дуңмаларывыска, төрээн театрывыска, ажыл-херээвисти сонуургадып чугаалап, ырывыс, шүлүүвүс белеткеп алгаш чүге келбес бис. Кызылга кая-даа келзе, аңаа ушкаштыр музей, фабрика, заводтар дээш чүнү көрбезил.

Бир эвес бо бодалдар бүдүпле турар чүве болза, херээженнер ажылы ханы утка-шынарлыг, байлак, дээштиг болур.

База бир бодал бар. Агитквартираларга, херээженнер чөвүлелдеринге бо төөгүлүг чылда күш-ажылчы ие дугайында ырлар, шүлүктер конкурузун чүге чарлап болбазыл? «Совет ие уран чечен чогаалда» деп темага кежээлерни эрттирзе кандыгыл. Кандыг-даа чогаалчы, шүлүкчү, ие дугайын кайгамчыктыг чараш кылдыр ырлап турар. Ие дугайында рассказтар, романнарны номчуп, номчулга конференцияларын кылза база солун болбас деп бе?

Чогаалчы Монгуш Кенин-Лопсанның «Авам Маадыр» деп улуг шүлүглелинде:

Арат чазаа турбаан болза,
Авам кайын маадыр боорул
«Он үш төлдүг херээжок»
деп
Очалаңныг турар ыйнаан...

Ол-ла чогаалчының авазының чагының чаражын көр даан:

«Артык сеткил бодавайн чор
Арагага хандывайн чор.
Уйгу хавы болбайн чору
Ус-куш ышкаш шевер чору».

ЭРТЕМНЕРНИ НОМДАН ТЫВАР

Бо чугула айтырыга хамаарыштыр колхозчу, ажылчы-ишчи өг-бүлелерге, черле херээженнерге чамдык арга-сүме артык эвес боор.

Кая-даа чорууурга, көжер библиотекалар дугайында чугаа хөй боор-дур. Бир эвес көжер библиотекаларның ажылы сулараар болза, ном номчуттунмас, ном чок деп хол куруг олургулаар өг-бүлелер кайы хөй. Көжер библиотекаларның ажылдаары чөп, ооң ажылын моон соңгаар улам экжидер дээш сорулга салып турар бис. Ынчалза-даа бо үениң кижилери боттары хуузунда библиотекалыг болза эки деп бодаар мен.

Эртинени черден казар,
Эртемнерни номдан тывар—
деп үлегер чугаа бар болгай. Ол шынап-ла ындыг! Амыдыралывысты ном улам-на байлак, чаагай болдуруптар. Кижи бүрүзү-ле амыдыралдан хөйнү-ле өөренип, шиңгээдип алырын күзээр. А номда болуушкуннар, маадырлар дээрге-ле амыдыралдан алдынган-на болгай. Номдан сагыш-сеткилдивис байып, угаан-медерелдивис бедиир. Ном номчувас кижи шак мындыг эртем-техниктиг бурунгаар депшилгелиг үеде амыдырал-биле деңге базары берге. Хостуг үени чөп ажыглаарынга ном база эки өннүк.

Бо талазы-биле калбак сурталаа ажылын чер-черге калбартып, ону херек кырында амыдыралга боттандырза деп изиг күзел бар.

Н. ТЫРТЫК-КАРА.

Кызылда «Чечек» ателье. Ында элээн каш нацияның кадрлары эп-найыралдыг ажылдап турар. Оларның эки чаңчылы бар: бот-боттарынга дузалажыр, билбезин эш-өөрүнден айтырып алыр.

ЧУРУКТА: төп цегинде уран-шевер кыстар К. Достанмаа биле Л. Олейник олар ажыл үезинде.

— Мария Николаевна, мону канчаар даараар мен?— деп, өөреникчи С. Партчина дагдыныкчы башкызындан эптиг, ээлдек бо-ла айтыра берген турар.

М. Ильичева анаа күзелдии-биле дузалажы бээр. Ол шевер дааранықчы боол он ажыг чыл иштинде ажылдап турар болгаш арга-дуржулгазы байлак, ол дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турар. Мария Николаевна платье, чиик, чайгы хеп даараар цехтиң бригадири, аныяктар ортузунда хүндүлелди чаалап алган. Ооң бригадазы Кызылдың «Чечек» ательениң коллективинден дээре черни ээлеп турар.

ЧУРУКТА: М. Ильичева өөреникчизи С. Партчина-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

САГЛАЛЧЫҢНААН ЧЕЧЕКТЕР

Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурда херээженнер чөвүлели суурнуң чурттакчыларының тараан чечектериниң делгелгезин чоокта чаа бир дыштаныр хүнде организастап эрттирген. Ук делгелгени СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи (эргелекчизи эш Ажи) болгаш көдээ Советтиң тускай үндүрген комиссиялары организастаарынга идепкейлиг киришкен.

Чечектер делгелгезинге үжен ажыг уран-шевер херээженнер боттарының ажылдарын киириштирген. Ол хүн культура бажыңынга болган делгелгеге көрүкчүлер-даа хөй чыылган. Өң-баазын, салгалчыңнаан чечектерни көрүкчүлер магадап, чаражын, чыдының чаагайын!» деп чугаалажып турганнар. Делгелегеге киришкен кижи бүрүзү-ле бодунуң ажылының эң-не көрүштүүн, чаражын салып, ооң-биле чараш чүүлге болгаш черле бойдуска ынаан көргүзүп турар.

Делгелгениң түңнелин үндүрерге, А. Баранова, М. Шапошникова, Т. Мухамедьярова, К. Шаравин, А. Филиппова болгаш өскелерниң-даа ажаап өстүрген чечектери эң-не көрүштүг, янзы-бүрү сорттарлыг, аттарлыг болганындан эки диртип үнелеткен. Чечектерниң өңүн, хевирин көрүп тургаш, оларның аттарын тып адагылааны тывынгыр чараш. Эки дирткен чечектер ээлери шаңнаткан.

С. ТАВА-САМБУ.

ТИИЛЕКЧИЛЕР—ПЕНСИОНЕРЛЕР

Чечектер делгелгези—сөөлгү үеде көстүп кээп турар эки чаңчылдарның бирээзи апарчылар. Шак ындыг делгелгелерни чер-черге организастап турары чүгле чечек ажаакчыларының янзы-бүрү өңнүг, хөй чечектер өстүреринге эвес, харын-даа оларның эстетиктиг билиин бедидеринге, аңгы-аңгы темаларга чүүл бүрү композициялар тургузар фантациязын сайзырадырынга коскү идиглиг.

Балгазын суурнуң Культура бажыңынга болган чечектер делгелгези база аңаа киришкенерниң эки белеткенгенин көргүскен. Ону Тиилелгениң 30 чыл оюнга болгаш Делегейниң херээженнер чылынга тураскааткан. Ынчангаш бо темаларга хамаарыштыр кылгылаан композициялар кол черни ээлээн.

Жюри пенсионер Евдокия Спульзинаның кылган элээн каш композицияларын эки деп демдеглээш, бирги черни тывыскан. Ийиги черни пенсионер Валентина Сивцова алган. Олар өртектиг белектер-биле шаңнатканнар.

Делгелгени Балгазын суурнуң херээженнер чөвүлели көдээ Культура бажыңының ажылдакчылары-биле кады организастаан.

Бистиң корр.

Бөгүн «Тувинская правдада»

«Республиканың хүнү». Республиканың амыдыралының дугайында бөлүк информациялар.

«Бөгүн —ыяш ажылдакчыларының хүнү». Тематиктиг арын.

«Төлевилелде — суггаттыг шөл». В. Кармановтуң корреспонденциязы.

«Шил доңгада чечектер». Өг-бүлеге эстетиктиг кижизидилге дугайында М. Филимонованың чүүлү.

«Араганың хайы». Арагалаар чорука удур демисел талазы-биле милицияның болгаш «Тувинская правданың» ажылдакчыларының рейдизи.

«А мен ыттавадым...» Т. Коробейниковтуң рассказы.

Иштики болгаш даштыкы информациялар.

АЯА ДОЛГАН

Суд залындан

Ажырымчы кижи чер албас, аяа дола бээр болгай. Ындыгларга С. Ооржак биле И. Хертек база хамаарджыр. Сүге Кууcкаалович Ооржак 1952 чылда төрүттүнген аныяк кижи. Ол хиреде-ле 1972 чылдың апрель айда күрүнениң болгаш нийтиниң өнчүзүн оорлааш, Бай-Тайга район судунга РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 89 чүүлүнүң 2 кезээ-биле буруудаттырып, 3 чылда хосталгазын казыдып шииттиргеш, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1964 чылдың март 20-деги Чарлыын ёзугаар улус ажыл-агыйының тудуунга ажылдаары-биле шеделеге хосталган. «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң шугумунга ол бетонщиктеп ажылдап, херээн эрттирип тургаш, 1975 чылдың май 31-де Кызыл-садыгның № 46 магазининден 205 рубльдиң бараанын оорлаан.

Оорлап алган бараанының колдуу арага болганда ол тудуг черинин общежитиезинге апаргаш, кады чурттап турган өөрү-биле арагалап хонган. Амдажаан оор ооң эртенинде, июнь бирде, база катап чимзенир деп бодай берген. Бо удаада база-ла мурнунда шииттирип чораан 23 харлыг Иван Оолакович Хертекти ээлеп алгаш, № 42 магазинге чеде бергеннер. Хертекти магазин даштынга кадартып кааш, Ооржак боду магазинни үрээш, кире берген. Бир славын хааржак аар чүвени арага деп бодааш, оор кужактап кааш үнүп келген. Ооң эжи-биле кады Улуг-Хем кыдыынга баргаш чазып көөрге, оозу «Орбита» деп конфета болган. Оорларның ол бүгү үүлгедиглерин истелге органнары илередип тыпкан.

Кызыл хоорайның улус суду үстүнде оорларның херээн көргеш, С. К. Ооржакты РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 89 чүүлүнүң 2 кезээ-биле буруудаткаш, мурнунда эрттирбээн кеземче ялазын каткаш, 5 чылда, И. Хертекти кеземче хоойлузунуң 89 чүүлүнүң 2 кезээ-биле буруудаткаш, мурнунда эрттирбээн херээн аңаа каткаш 3 чыл 9 ай хуусаада хосталгазын казып шииткен.

Б. БЮРБЮ.

УЛАШТЫР ТОС КАТАП

МИНСК. (СЭТА). Хостуг хүреш талазы-биле делегей маргылдаазы Белоруссияның найысылалынга доозулган. Команда талазы-биле ССРЭ-ниң шилиндек командазы тиилээш, ынчангаш улаштыр тос катап чемпион болган. Маргылдаага 23 чурттан 146 мөге киришкен.

Алдын медальдарны даразында мөгелер (деңзи аайы-биле) алган: Хасан Исаев (Болгария), Юдзи Такеда, Масао Арай (ийилээ Япония), Зэвэгийн Ойдов (Моол), Павел Пинигин, Руслан Ашуралиев (ийилээ ССРЭ), Адольф Зегер (ГФР), Леван Тевиашвили (ССРЭ), Хорлогийн Баянмунх (Моол), Сослан Андиев (ССРЭ).

Совет командадан мөңгүн медальды алганнар: Анатолий Харитонюк (48 кг), Тельман Пашаев (52 кг), Владимир Юмин (57 кг). Хүлер медальга Владимир Гулюткин (100 кг чедир) төлептиг болган.

Ээлчеглиг делегей маргылдаалары 1977 чылда аңгы-аңгы черлерге болур: классиктиг хүреш Гетеборгка (Швеция), хостуг хүреш — Лозаннага (Швейцария), самбо — Мадридке.

Европаның бирги чери дээш хүрештиң үш хевиринге маргылдаага бо диптиң спортчулары олимпиада болур чылдың апрельде Ленинградка чыглыр.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—**«Бөгүн арга-арыг ажылдакчыларының хүнү».** Дамчыдылгага ССРЭ-ниң арга-арыг, ыяш ажыл-агый үлетпүрүнүң министри Н. В. Тимофеев киржир. Өңнүг.
9.25—Арга-арыг ажылдакчыларынга концерт. Өңнүг
10.05—Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы. **«Буруу чокта буруулуглар».** Уран-чечен фильм.
11.40—Өңнүг мультфильмнер программазы.
12.00—**«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!».**
13.00—13.10 Чапсар.
13.10—**«Совет Эвилели даштыкы аалчыларның көргени-биле».** Өңнүг.
13.20—Өңнүг мультфильмнер программазы: **«Көзүлбестедир бөрт», «Ону кая көрген мен», «Дедир-даван биле транзистор».**
13.50—**«Кино аян-чоруктарының клуву».** Өңнүг.
14.50—**«Өйүн эрттир мурнаан кижи».** Уран-чечен өңнүг фильм.
16.30—**«Европа, сеңээ тайбың чурталга».** Документалдыг өңнүг телефильм.
17.30—**«Үе».** Информастыг программа.
18.00—**«Музыкалыг киоск».** Өңнүг.
18.30—**«Делегей панорамазы».** Өңнүг.
19.00—19.10—Чапсар.
19.10—Арга-арыг ажылдакчыларынга концерт. Өңнүг.
19.50—**«Дириг амытаннарга ынак мен».** Документалдыг өңнүг фильм.
20.00—**«Көдээниң ажыл-иижи».**
21.00—Дм. Шостакович—15-ки квартет. **«Чогаал № 144».** Күрүнениң С. Танеев аттыг квартеди күүседир.
21.45—Спортчу программа: 1. Самбо хүрешке делегей чемпионады. Минскиден дамчыдылга. 2. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. **«Динамо»** (Москва) — **«Крылья Советов».** ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. 3-кү үези. Өңнүг.
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

СЕНТЯБРЬ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—**«Поэзия».** Д. Самойлов.
9.30—Документалдыг телефильмнер программазы: 1. **«Роза Уртаеваның хүннери»,** 2. **«Кижи болгаш күзел»,** 3. **«Ак черлер».**
10.15—В. А. Моцарт—**«Фа мажорга квартет».** Өңнүг.
10.25—**«Тывызыктар тыпканы».** Өңнүг.
10.40—**«Олеко Дундич».** Уран-чечен өңнүг фильм.
12.30—Киножурнал.
12.40—**«Буратино делгелгези».** Өңнүг.
13.10—**«Гидрокосмос шинчилекчилерни кыйгырып тур».** Өңнүг.
13.40—П. Бомарше—**«Угаан-сарыыл чок хүн азы Фигаронун кадайланганы».** Москваның катки-шоодуг театрының фильм-шиизи. Өңнүг.
16.30—Спортчу программа: 1. Самбо хүрешке делегей чемпионады. Минскиден дамчыдылга. 2. Делегейниң болгаш Европаның аар атлетикага чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Өңнүг.
17.30—**«Үе».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.10—Мультфильм.
18.20—**«Хөй-нити амыдыралының экраны».** Дамчыдылга.
18.50—Телемедээлер.
19.05—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10—П. Бомарше — **«Угаан-сарыыл чок хүн азы Фигаронун кадайланганы».** Москваның катки-шоодуг театрының фильм-шиизи. Өңнүг.
22.00—Спортчу программа: 1. Самбо хүрешке делегей чемпионады. Москвадан дамчыдылга. 2. Делегейниң болгаш Европаның аар атлетикага чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузундан дамчыдылга.
23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, дүне биче чаар, а чөөн талакы районнарга хүндүс база биче чаар, хадывас, агаарның температуразы даг черлерге 9—14, арткан черлерге 14—19 градус чылыыр.

Кызылга биче чаар, хадывас, агаарның температуразы 15—17 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Чажыт хоорай»** 9.30, 10.50, **«Виннету—Инчу-Чунунуң оглу»** (1-ги 2-ги сериялары) 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Вероника ээп келген»** 10.00, 11.40, 13.30, 15.10, **«Бешки халдаашкын»** (1-ги, 2-ги серияларгы) 16.50, 19.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Соңгу флоттуң оглу»** 11.20, 13.10, **«Оцеола»** 16.50, 20.30, **«Санниковтуң чери»** 15.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шынчы оңнук Санчо»** 9.50, **«Бобби»** (1-ги, 2-ги сериялар) 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Виннету—Инчи-Чунунуң оглу»** (1-ги, 2-ги серияларры) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Али Баба болгаш дөртен дээрбечи»** 9.30, 14.50 **«Кобра» операция»** 11.10, 13.00 16.30, 18.20, **«Сангам»** (1-ги, 2-ги серияларры) 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Бешки халдаашкын»** (1-ги, 2-ги серияларры) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Вероника ээп келген»** 15.00, **Кол хүн»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ
Индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 31-75, харысалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).
ТС—00934.